

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:
 Egész évre ... kor. 20.—
 Félévre ... » 10.—
 Negyedévre ... » 5.—
 Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,
VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám *József* 527.

Hirdetések
felvétele ugyanott.

— © Budapest, márczius hó 9. © —

Krónika.

Forradalom után.

— márcz. 7.

»Dobos már dobolhat, sipos már sipolhat, a tábor, a tábor, a majtényi sikon, fegyverét lerakta.« És most már hiába mennydörög a tornyai földesur és hiába igazolja zálogczédulával a radikálizmus, hogy prolongálta már a forradalmat. Ahol a forradalom nem magáért van, nem azért, mert egyszerűen forradalomnak kell lenni, mert másképp már nem lehet, hanem azért, mert egy pár politikus szükségesnek látja, hogy forradalom legyen, ott a forradalom megbukott. Az új márcziusi forradalom nem azért maradt el, mert Apponyi Albert azt akarta, hogy elmaradjon, hanem azért, mert Apponyi Alberten mult, hogy elmaradjon-e, vagy nem. Arról szó sincs, hogy forradalomra nem volt ok. Amióta a magántulajdon Péter-sziklájára építették a társadalmakat, mindig volt ok a forradalomra, és csak azt lehet csodálni, hogy az emberiség aránylag olyan ritkán, a világtörténelem szöködéveiben használta csak ezt a vérkurát. Mert mi a forradalom? A demokrácia Arisztotelesze, David Koigen szerint egy negativum: *anderswerden*. Mássá lenni. És a forradalom sikere épp azon mulik, hogy mekkora tömegek vetik föl a kérdést, hogy kell, lehet-e, *érdemes-e* áldozatokat hozni a mássá válásért. De itt az expozíciónak, bonyodalomnak és katasztrófának egy pillanat alatt kell elcsattanni, — igen, vagy nem. És minálunk épp az történt, hogy nem a nép vetette fel a kérdést, hanem a politikusok, Apponyi Albert és Andrássy Gyula. És Apponyi Albert úgy találta, hogy nem érdemes, nem érdemes egy kis forradalom miatt egy páratlan rétori sikert kockáztatni.

*

Érdemes volt-e belemenni a forradalomba, igen, vagy nem? Apponyi Albert szerint: nem, a munkásság szerint: igen. És mind a ketten tévedtek; mert az Apponyi céljai szerint kívánni való volt, érdemes volt egy véres felhőszakadás, a munkásság céljai szerint pedig nem. Mit akart Apponyi, az egész koalíció? A kormányt megbuktatni. El lehetett volna ezt érni? Igen. És mit akart a munkásság? A munkásság bort, buzát, békességet akart s jobb kenyeret és jobb ágyat, tiszta ruhát és tisztább morált; egyszóval mindazt, aminek az általános választói jog a politikai szimbóluma. És elérhette volna-e ezt a kormány hulláján,

vagy a magából valók hulláján keresztül? Nem. Vegyük a leglehetőlenebbet, hogy az egész helyzet kibujik a bőrből és a koalíció visszatér. A koalíció szerkezetét ismeri a magyar radikálizmus, egypár évvel ezelőtt két ruházkodási czikkel zászlózott ellene: »börkabát« és »csuha«. Lehet a bőrkabáttól, a csuhától várni az általános választói jogot? Nem. Mit lehet tőle várni? A legjobb esetben azt, hogy a szövetkezett ellenzék választójogi programját végrehajtja. És nem grimace-a ez a választói jog az általános választói jognak? Hihetik-e, remélhetik-e, hogy *ez a választói jog az arcana imperii, Lourdes, a próféta kaftánja?*

*

A nép... a forradalmak pszichológusai most keresik a társadalmi egyenlet ismeretlenét közt. Keresik a népet és nem találják. August Cochin, aki a Taine- és Aulard-féle forradalmi történetírás fáradhatatlan kritikusa, így beszél: *le vrai peuple est un idéal*. Egy másik hisztorikus szerínt: *le vrai peuple n'existe que... dans la conscience ou l'imagination des »hommes libres«, des »patriotes«*. Louis Madelin a »Revolucion«-ban kijelenti, hogy nép — nincs, a forradalom az egész nemzet munkája volt. Hol a nép Magyarországon? Az absztrakciók közt, egy elképzelt határvonal, olyan, mint amikor az irodalomban azt mondjuk: realizmus, a geográfiában: Greenwich, délkör, vagy Atlanti-occeán. A jelentése képzetes és még ott a legtisztultabb, ahol hatalmas, baltás, vörös óriás képe lép ki a szóból. A nép... a nép, mondják ugyanolyan szimbolikusan, mint ahogy azt mondják: szénbáró, fekete gróf, kastély, paplak, huszusra. A nép nem politikai vagy társadalmi számegység, mint például az arisztokrácia, — az arisztokrácia egy tény, arisztokrácia van, a grófok, bárók, hercegek összessége, de nép nincs, én is nép vagyok, te is az vagy, ő is az, én ezt akarom, te azt, ő azt, — szóval mindegyikünk mást, és ha magamban vagyok, akkor nem vagyok nép, csak akkor, ha század-, ezred-, milliomodmagammal. A tömeg — ez a nép, és tömegek valóban voltak itt és valóban forradalmi akarat fűtötte őket, emberek, akik egy életét éltek kívül a politika lőtárolán, lelkesen, bokrétás verbunkossal vonultak be az osztályok, tömegek póttartalékába. És amire odaértek, Apponyi Albert gulába rakta a fegyvereket és az emberek megkapták az obsitot, és most ezer és ezer ember van Budapesten, aki a lelki csödtömegébe beledobja a politikát is, fásult

filiszter lesz, aki a pengőit, a csalódásait és a meggyőződéseit számolja és keserűen dudolja a kaptafa mellett: Vertrauet eurem Magistrat, Der fromm und liebend schützt den Staat. Renan írja valahol: malheur à qui fait la révolution, heureux qui en hésite. De mit csináljunk mi, akiknek a forradalmát is el-sikkasztották. Akiknek a forradalom nem az okai, hanem a következményei miatt kell, mint valami kiszélesedett mederü obstrukció. Ej, csukjuk le a rollót és üssük fel a Galbák és Vespasióknak talpnyaló riporterét, Tacitust: a kavardás korszakában pedig mindenki csak beszél...

Polóniusz.

Sirvers.

Utolsó állomás, közömbös, árva község,
Hol fonnyad az öröm és elhervad a vágy,
Hol lassan omladoz az avatag örökség
S vak Béla lelke sir mohos torony falán,
Ha egyszer erre jó egy távoli, finom nő,
Kinek szívében a könny harmata remeg
És lelke bánatos, mint nárczisz, mely síron nő,
(Ó távoli öröm, ó messzi szép szemek!)
Majd fogja mondani öreg tetőkre nézve,
Melyek alatt lomhán pereg a holt idő:
— E fásult zugban élt fájó vágyak zenésze,
Szívében szent tavasz dalait őriző,
Itt élt, sötét szemét e sötét gyászra vetve,
Derüt, Itáliát keresve hasztalan,
Míg elpártolt barát, ifjuság, jószerecse
És messze élt a nő, ki dalaiba van.
Itt élt, itt álmodott, itt várta kora végét
S nem látta a világot, mily szörnyű élet ez,
Mert gyásza férfin s az örök égi szépség,
A művészet sebet s örvényt mind befedez.

Juhász Gyula.

A vörös postakocsi.

(Regény.)

(9)

Irtá: KRÚDY GYULA.

Bonifáczt Bélát tehát elűzték a vámtól s a nihilista szíve körül a vér oly meleg lett, mint a Golf-áram a hideg oceánokban. »Igazam van! Mindig igazam van! Ha a bombát elhajítom, igazam van!...« mondták a vérnek a hullámai s a vértanuk boldogságával kapaszkodott neki a Várhegynek, hogy két krajczár hiányában emigy kelhessen át Budáról Pestre.

Már két napja nem evett ekkor...

Bonifáczt Béla pesti utazása a legkisebb sikerre sem járt. Szilveszter ur. barátja és pártfogója, a löverseny-terre kísérté fejedelmét, és Alvinczi ur régi, ezüst-arany színű nyakkendőjében és kék kalapjában sört ivott e tavaszi délután, midőn a csikók, nyugtalan és vad mének, álmélkodó szemü, nemes alaku kanczák a zöld mezőn végignyargaltanak, hogy Szilveszter ur. a hatodik pohár-sörnél türelmetlenséggel emlegesse lord Derbyt és Batthyány Elemért, mert hiszen nem

nyert a lovak játékos futásánál. Ezalatt Bonifáczt Béla libegő köpenyegében — (amilyenben a szegény vándorénekések járhattak Eperjesen és Lőcsén és a lengyel uraknál, akiknek piros csizmája mindig szívesen táncz lépésre perdült, ha az országról benyitott egy vándorló deák, aki három verset mondott s így élte életét) — cikk-czakkos vonalban rohant át Pesten. Már esteledett, senkivel sem találkozott, aki legalább egy pohár borral megkínálta volna, megnézte a helyet, ahol a dinamitbombát elhelyezi a Váczi-utczában, — vagy talán ekrazitot! — s a kénzsinórt meggyújtja délután hat órakor. Aztán az összekötő vasuti hidnak vette utját, hogy pénz nélkül átkelhesse a Dunán, s mire a város elmaradozott a boldogtalan kis ember mögött, aki négy mérföldnyi utat tett meg, hogy esetleg borából megkínálja a szegény Szilveszter, a bozontos szakáll és régen nyirott hajfürtök nem emelkedtek többé bombavető lázzal, a czvikker mögött bus szeme bágyadtan megnyugodott, Krisztusra gondolt, amint a szegények szokták, midőn már mindenki elhagyta őket.

A Názárethi aztán átsegítette Bonifáczt Bélát az összekötő vasuti hidon s adott neki elég erőt is, hogy felmászson a Jánoshegyre, ahol egy elhagyott csőzházban fizetség nélkül töltötte a telet.

Odalent a városban már bealkonyodott, csupán a tornyok fénylettek. A hegyen azonban még világos volt.

A csőzház előtt egy fatuskó volt s egy feketeruhás hölgy várta ott Bonifáczt Bélát.

Dideri-Dir volt ő, költő, ügyvéd elvált felesége valahol Erdélyben, akivel vidéki csavargásai közepette Bonifáczt Béla megismerkedett. Az ügyvédnét a költészetre oktatta, verseket olvasott fel neki, ábrándos és hosszú mesékkel traktálta szívről, szerelemről, költeményről; két nap mulva, midőn ismét megszállta a vándorlási kedv, tovább ment, de távozása előtt költőket rendelt a beteges lelkű asszonyságnak: a bus és arany-pókhálós Reviczkyt, az esti harangszó hangu Tompát és Turgenyev Iván Tavaszi hullámainak...

— De Punint és Baburint se hagyja ki, kedves tekintetes asszony. S bizonyosan meggyógyul a lelke — mondta Béla és a köpenyeg csatját megerősítette nyakában, mintha nagy szél volna odakünn.

— Aztán? — kérdezte a szürkülő haju és sziv-bajos tekintetű asszony.

— Majd megirom a többit!

Ilyenformán néhány levelet is váltott Bonifáczt Béla Dideri-Dirrel. (Abban az időben ilyen álneveket választottak a költők, mert Ibolyát vagy Hajnalkát már divatjuk multjának számították. A régi imakönyveket is félretették a katolikus asszonyok, midőn Orczy bárónő új imakönyvet irt. Így modernizálódnak a nők!) Dideri-Dir elküldte verseit, amelyeket a költő látogatása óta költött, Bonifácznak mindig volt levélportóra pénze, ha urnók leveleire kellett választ írni.

— Hogy kerül ide? — kérdezte szigoruan Bonifáczt Béla. — Nem megmondtam, hogy óvakodjék Pesttől? Ez nagyon romlott hely. Elcsábítják az asszonyokat.

A hegyi bokrok és fák már ekkor aludtak, elszundikáltak a nagy kövek és mohos törzsek is, mert sehonnan sem hangzott fel nevetés Bonifáczt Béla szavaira.

Az asszony megfogta a nihilista kezét:

— Én nem haragszom, hogy ön nem lakik az Andrássy-uti palotában, mint nálam létekor mondta. Béla vállat vont:

— Egészségügyi szempontból költöztem a hegyre.

— Ahová én három napi bolyongás után találtam el.

— Maradt volna otthon, nagyságos asszony. Pest

feketére fest. Itt nincsenek költők. Akik vannak, azok Beliczay kávéházában udvarolnak az éjjeli lányoknak. Remélem, nem óhajt a Beliczay-kávéházba menni?

— De igen, igen — felelt a szívbjajos asszony. — Közelről szeretném látni az ifju Ady Endrét. Ő, én sok mindent megtudtam, mióta maga engem elhagyott. Leveleztem valakivel, egy nővel, s az mindent megírt a költőkről, akik verseikben az élet forradalmát hirdetik, szent, nagy szerelmi reneszánszokat ígérnek az olvasónőnek s éjjel sört isznak és Jolán urnó árva-leánykáit pártfogolják a zenés kávéházban... Oh, Istenem, ha fiatalabb volnék!

— Beállana Jolánhoz árva-leánykának?

— Kérem, kedves Bonifác ur, vezessen el engem azon helyekre, ahol a költők töltik éjszakáikat. Égek a vágytól, hogy közelről láthassam őket.

A nihilista megszóvalta a fejét:

— Asszonyom, rossz helyen kopogtat! Én nem vagyok már ismerős a fiatal író és költő urakkal. Az én időm lejárt. Az oroszánfejű Benedek Aladár az utolsó lírikus, akit ismerni szerencsém van. Az enyhén öszülő szőke szakállnak még 60-on felül is sikerei vannak a józsefvárosi hölgyek között. Vagy ha parancsolja, bemutatam Gáspár Imrének, aki a József-utcai földszintes házikóban, délutánonként a kuglizóban pihen, miután egész nap leveleket írt megyéspüspököknek és zsidó nagykereskedőknek s a kerek pápaszem csodálatosan magas értelmiséggel csillogott. A tollacska minden erejét és fantáziáját összeszedi, az apró betűcskék bibliai bőséggel omlanak és nem egyszerű bukkannak elő eredeti sorok a Manfrédéből, vagy az Anyeginből... Stecz öreg hordár tiz levélnél kevesebbel sohasem indul el a város különböző pontjaira. Mire bealkonyodik a Józsefváros felett, az öreg hordár piros sapkájában titokzatosan tér meg a kuglizóba. Vagy ismerheti a fehérhaju és pirosmellényes Erdélyi Gyulát, régen letűnt időknek regényíróját, aki Szegény Dezső című regényéért husz forintot kapott a Pesti Naplótól és jelenleg csupán Szemere Miklós versenypárpáihoz ír ódákat, mert az emberekről többé nem érdemes dalolni, ha megengedi... Seffer Lászlót, vagy Szeles Adorjánt. Egytől-egyig kitűnő-komoly férfiak. Spártai jellemek és a petróleumos kőcz sohasem hiányzik zsebükből, ha az országot fel kellene gyujtani... Még a »Vendéglősök Lapja« parádi viz- és viaszgyertyaszagu szerkesztőjének is bemutatathatom, aki Kossuth temetésén vitte a fáklyát és viszi azóta is a megmaradott viaszdarabot. Csete Lajos, a Pokrócz Ádám apja a kövér Ligeti korcsmájában iszsa ezredik spriczerét, míg Jaskula Virág Béla a Fővárosi Lapo-kat szerkeszti a Práter-utczában s kék szemével ábrándosan tekintget mindazokra a magas ablakból, akiket meczenásoknak sejt. Régen letűnt idők félig szent, félig örült, olykor szegény bűnös emberei ők, akik sohasem mernek előjönni a józsefvárosi kis korcsmákból, bár bűneikért megvezeklettek. A nemeességnek és gyöngeségnek furcsa keverékei. Chaterton, az éhenhalt angol poéta, vagy a klinikai ágyon elpusztult Reviczky Gyula az ideáljuk néha... Máskor Robespierre és Danton imádatuk alakja. A negyvenkilencediki debreczeni országgyűlés törvényéhez alkalmazkodnak, amelyet a nagy kálvinista templomban kimondtak... És a világon a legjobb társaságnak vélem még Pongrácz Bélát, az istentől és embertől elhagyott szegény kis költőt, aki olyan nemesnek és tisztának maradt meg szent rajongásában a legnagyobb nyomor és szegénység éveiben, mint a régi aranypénzek, amelyek várkutak mélyéből kerülnek napfényre s rajtuk egy fiatal, babérkoszorus császár

képe van... Az ifjabb Görgei, a tábornok fia komor, magányos vándorlásaiban gyakran elvetődik a helyre, ahol a szegény költők meghuzzák magukat, padlásokon, régi, pinczékben, nyomorult hónapos szobákban, ahol maga a gazda is adós a hópénzzel. Az ifjabb Görgei mindig megy, nyughatatlanul bolyong Pestről Budára, mint Angliában járta egykoron a Londontól dél felé, Anglia virágoskertjébe vezető országutakat. Csupán olyankor nyugszik meg, midőn hébe-korba elhelyezkedik a lipótmezei csendes házban. Hetenkint kimenőt élvez, midőn is O. B. grófnő társaságában színházba mehet, rendesen klasszikus darabhoz, amelyet az ifjabb Görgei még ifjkorában látott Párisban vagy Londonban és előadás után vacsorázik a grófnővel. A ravasz orvosok jól gondolták ki ezt a dolgot. Görgei ur hölgytársaságban nem nyul italhoz, ellenben igyekszik fiatal, szellemes és nagyműveltségű gavallér lenni. Az angol királyi képtárról beszél O. B. grófnőnek, a csodálatos British Museumról és Haydn zenéjéről, amelynek sok művelője van az angol vallásos házakban. Még jóval éjjel előtt hazatér, a grófnőt kísérve, a messzi csendes házba, mert hisz O. B. grófnő beteg... Ime, ők az én barátaim, asszonyom. Körükbe szívesen elkísérhetem.

Dideri-Dir, a költő (mint általában a nők), inkább kedvelte a tornyok magasságából közelgő holdat, mint a napnyugati égboltozat halaványuló csillagait.

— Uj barátokat kell szerezni, Béla — mondta a csöszkunyhó előtt, felemelkedve a fatuskóról. — Az emberek, akikről beszélt, bizonyosan jégszürke, zordon, magányos, asszonykerülő, bogaras vén emberek. Elég részem volt a vén emberekből férjem oldalán... Fiatal, csillogószemű és emelkedő csillagu férfiak barátságára vágyom, akiknek saroglyájához odaköthetem a lovamat. Én érvényesülni akarok, mert úgy érzem, hogy tehetségem van. Hisz mindazok között, akiket felmentett, egyiknek sincs lapja!...

— Az »Olvasd!« már megszűnt — felelt Bonifác Béla mélabusan.

A szürkülőhaju asszonyság áhitatosan nézett a János-hegy feletti égboltozatra, ahol már feltűnedeztek az esti csillagok.

— Szerelmes szeretnék lenni... Még egyszer szerelmes lenni, hisz már úgy sem élek soká. Ady Endrébe vagy Révész Bélába. Cholnoky Viktorba vagy Lovik Károlyba... Egy fiatal, pályája kezdetén lévő íróba; mint George Sand Musset Alfrédbe... Baszkircsev Mária szeretnék lenni. Ah, mily királyi kertekből áradó illat lehet az: együtt emelkedni a dicsőség lajtorjáján. Egyik nap Dideri-Dir költeményét közlik a lapok, másnap szép kedvesem, drága Alfrédem dalát. És olykor egymás mellett jelenhetik meg nevünk A Hét hasábjain. Nem, kedves Bonifác Béla, nem azért jöttem el az erdélyi havasok közül, hogy az öreg Gáspár Imrével sörözsek együtt a józsefvárosi kis kuglizóban!

— Kegyed egy stréber nő!

— Lehetséges... Páholyban akarok ülni a Nemzeti Színházban és az írók frakkban látogassanak el hozzám a felvonásközben. Talán szalont is fogok tartani, zsurokat adni és a szerkesztők majd kezét csókolnak nekem... Megengedem, hogy néha meglátogasson, ha nincs vendégem.

Dideri-Dir ezután homlokon csókolta Bonifác Bélát és szinpadias léptekkel elvonult a jánoshegyi kunyhó tájékaról. Bonifác sokáig utána nézett és öszes szakállába halkán mormogta:

— Majd visszatérsz még hozzám, szegény leányom!

Egy hét mulva Dideri-Dir két leánya kereste fel Bonifác urat.

Tizenhat-tizenhét esztendő, se nem szép, se nem csunya leányok voltak. Olga az irodalomért, Giza a művészetért rajongott.

— Béla bácsi, az anyánk megbolondult. Egész éjszaka a kávéházakban csavarog nagyhaju költő-csemetékkal, áhirlapírókkal... Mi nagyon szégyeljük magunkat. Nem akarunk Pesten maradni.

— Menjenek haza az édesapjukhoz!

— Az atyánk egy cseléddel él. Mi elhatároztuk, hogy elmegyünk Magyarországból. Táncolni tudunk. Olga énekel hárfá mellett francia dalokat. Csinosak, fiatalok vagyunk. Tegnap az ügnyökkel megállapodtunk. Oroszországba megyünk művésznőnek. Szeretnénk, ha velünk jönne. Mint apánk, vagy mint öreg barátunk...

— Szegénykéim! — kiáltott fel fájdalmasan Bonifác Béla. — Elpusztultok, elégtok, meghaltok. Vengergák lesztek s kórházban haldokoltok.

— Jöjjön velünk, s ne hagyjon elpusztulni! — felelték Dideri-Dir leányai. — Itt ugy sincs semmi dolga. A csószkunyhót őrzi.

Bonifác Béla elgondolkozott.

— Valami dolgom mégis csak volna... Hetenkint cikket kell írni a Vendéglősök Lapjába. Rettentő méreg az irodalom. Vértajósá teszi a polgárokat és polgárnőket, ha belékóstolnak. Az írók mind szélhámosok. Kinevezik királyi mesterségnek, a legdicsőbb foglalkozásnak a maguk dolgát. Holott tulajdonképpen senkinek sincs szüksége az irodalomra. Az emberek sokkal boldogabbak volnának, ha nem volna irodalom. Tovább is születnének, szeretnének, meghalnának. A nagy, gyönyörűséges Életnek semmi köze sincs az apró, sűrű betücskékhez. Az írók, mint egy titkos szövetség, századok óta mérgezik az emberek lelkét, hogy maguk meg tudjanak élni. A meséik, dalaik mind arra valók, hogy nyugtalanságot, zavart idézzenek elő az emberi lelkekben. És ha egy családba beköltözött az irodalom édes mérge, ott nyomon következik a boldogtalanság. Az írók feleségei mind szerencsétlen asszonyok. Szilveszter barátom tizenhat esztendő lányára felakasztotta magát. S ime benneteket elhagy anyátok, mert verseket mondanak neki éjjel a kávéházban...

— Eljön velünk? — kérdezték a lányok.

— Elmegyek, szegénykéim. Titeket nem engedlek feláldozni az örütségnek, amit irodalomnak neveznek. Egyszer zöld alkoholban, máskor az idegek természetellenes kivánczolásában, harmadszor a vérnek lobogó égésében lakik az örütség, amely irodalom névre hallgat. Elmegyünk ebből az országból, ahol a félbolond ügyvédnet szabadon engedik járni — az irodalom ürügye alatt.

Giza, aki a praktikusabb volt, végigmustrálta Bonifác ur ruházatát.

— Mindenekelőtt gyerünk a szabóhoz, Béla bácsi! — mondta és karonfogta a bozontos, öreges emberkét.

... Két évig járt Bonifác Béla Oroszországban a Dideri-Dir leányaival. A leányok szép ruhákat, némi pénzeszkét táncoltak össze Moszkvától és Pétervártól végig a nagy szibériai vasutvonal mentén, ahol a helyőrség kozáktisztjei szinte őrjögve fogadták a varsói első orfeumot.

Egy vasuti állomáson, messze Ázsiában aztán ellopták mindenüket. Pénzüket, ruhásládáikat, ékszereiket. A magyar határtól sok ezer versztnyire, egy félíg behavazott szibériai állomáson, mongol lókötők és félvad muszka tiszték között, ahol csak hetenkint egyszer megy át a vonat, egyetlen pénzdarab, ruha és élelem nélkül maradtak Dideri-Dir táncos leányai és Bonifác Béla, a költő.

VII.

A bécsi nők Pesten.

Május volt akkor Pesten.

A bécsi gyorsvonat, amely a legjobban épített vasuti pályán, alacsony czilinderes mozdonyával olyan fontoskodó lihegéssel szalad be a pesti pályaudvarra, mintha legalább is előkelő távoli rokonát, a pétervár-nizzai expressz-vonatot óhajtáná utánozni, a hosszú Pullman-kocsik mindjárt megállanak és selyemmel bélelt, aranyral díszített, villamosfényű fülkékből orosz nagyhercegek, lengyel vojvodák és cseh milliomos-gyárosok szállnak ki, — a bécsi gyorsvonat májusban megrakodva jött Pestre, hogy elhossa a bécsi kávéházak szemetjét, gyanus existenciáit és különösen erkölcsstelen aszszonyait.

Lófuttatás volt Pesten.

A pompás vasuti kocsikból a rendőri újságok meg-elevenedett típusai ugrálnak le. Feltűnő eleganciával öltözött sportsmanek, akik a téli hónapokban a Ronacher nézőtérén keresnek megélhetést, hajnalban kártyás kávéházban huzódnak meg és esetleg egy öreg virágárúsnőnél tartanak szállást, pénzügynökök és elszánt arcú makrók, vörös arcok és különös bajszok, hajviseletek és nyakkendők, amelyeket csak a bécsi aszfaltbetyár kultivál, fehér kamáslik és óriási látócsövek nagy sárga táskákban. A kivágott lakkcipő, vagy a narancsszinű, magas sarku fűzősczipő teljes biztonsággal lép a pesti aszfaltra. A kisujjakon gyűrűk és a tolvaj-zsargon szavaival ékesítik a lerchenfeldi dialektust. A bécsi kávéházakban tanulták ők az okosságot és szellemi fölényt, szemtelén gunynyal néznek végig a Kerepesi-úton.

A nők még furcsábbak; kedvelői a fehér bluzoknak és sima szoknyáknak. A kerek Girardi-kalapok vagy a nagy tollas Rembrandtok igen jól illenek fejükre. Szőkésbarna hajukat feszesen fésülik és arczsinük pirosas, mintha most öblítették volna hideg vízzel. Kék szemük van és rózsaszinű szájuk. A foguk fehér és korán meghiznak. Jókedvűek és biztosak a dolgukban. A sportladyk fesztelenül fogadják minden jól öltözött férfi udvarlását, a szeretőjük markor a Habsburg-kávéházban és csupán nyerni jönnek Pestre.

Amíg a Kék macska és a Flóra-terem volt a legelőkelőbb mulatóhely Budapesten (amíg Somossy Károly felépítette a világ egyik legszebb orfeumát), a bécsi női típus képviselte az igazi artisztikát. A kövér, tejkeblű és a malacz rózsaszinű bőréhez hasonlatos arczulatu dámák, akik csak sört vagy francia pezsgőt ittak, szívtelenül és hidegen fosztogatták a férfiakat, ölekezés közben Maxra, a fiákeresre gondoltak, egyszerre csak elhagyták Budapestet. A király-utczai énekeskávéházakban (ahol még VII. Edvárd velszi herczeg korában csárdást tanult táncolni) maradt meg belőlük egy-egy öreg, de fessen öltözködő példány, akinek nem sikerült szerencsét csinálni Budapesten.

Carola Czecczilia éjszaka a Beliczay-kávéházban volt, ahová a grófok és bárók (mintegy a Kék macskabeli élet utolsó fellobbanásaként) frakkban jártak; Blau bácsi ingujjban billiárdozott Lazaroviccsal, a nábobbal, akit éjjel-nappal, lépésről-lépésre követtek Hartman és Lefkovic, a hűséges pénzkölcsönzők, akik alkoholisták módjára itták a fiatal milliomos pezsgőjét. A Kmoch és Reiner-féle »Frauenbataillon« keringőjétől visszhangzott a pesti éjszaka, amelyet nyolczvan szép trikós-kisasszony tánczolt az orfeum szinpadán. Carola Czecczilia (akiért egyformán rajongtak öreg börziánerzsidók és ifju grófok) huszárcapitányi uniformisban vezényelte a pompás csapatot. Nagyváradra különvonattal vitték a zászlóalj, hogy estére a Fekete sas-

ban játszószék és talán már fel is lobogózták a váradi házakat, midőn Turinból megjött a sürgöny: a kormányzó meghalt... Cziczela, akinek olyan sűrű, hosszú haja volt, hogy fejétől sarkáig elborította, nem őrijthette meg végképpen a nagyváradiakat, az előadás elmaradt. Küry és Fedák kisasszony nagy primadonnák lehetnek, de korántsem váltják ki a közönségnek azt a nagyfokú lelkesedését, amely a még meglehetősen naivnak látszó korban Cziczela nyomán Pesten végiglángolt. Kérdéseket meg az öreg urakat, Amerikába költözött pénzügynököket, letört gavallérokat és Rajna Ferenczet, ki volt Carola Czeczilia, midőn a »Hölgyzászlóalj«-ban a nemzeti színü zászlót kibontotta! A még félig német pesti éjszaka őrijongva tapsolt, az orfeum előtt a fiákeresek éljeneztek és a zene csengve-bongva zengett... Mi volt szebb? A »Hölgyzászlóalj«, vagy a manapság divatos »Hulló falevél«? Ó, a régi karnagyok szemérmesek voltak. Aki egykor megírja Budapest történetét, Somossy Károly és Carola Czeczilia alakjáról nagyon sokat írhat. Ők tanították meg lumpolni a várost. Bizonyosan ma is isznak francia pezsgőt Budapesten, hisz e portéka mindig kelendő marad, míg gazdag inyenczek és ledér nők élnek a földön. Amikoriban, májusban, lóversenykor, mikor Carola a feketeharisnyás lábát a Beliczay-kávéház márványasztalára teszi és Blau Diogénész egy rajongó lovas hódolatával iszik a diva lakkcipőjéből, Batthyány Elemér és Szemere Miklós fiatal urak, Munczy nagy szürke szakállal francia dalokat muzsikál és Somossy ur együtt mulat ott vendégeivel; a mulatságos és ötletes Lantos megnyitja Pesten az első elegáns restaurant-t, amelynek könyháján reggelig ég a tűz és olcsón mulatni lehet, — nyomban bele is bukik a vállalkozó szellemű férfiu; bár Brillat-Savarin receptje szerint főzi a tyuklevest; élelmes vendéglősök korcsmákat alapítottak, amelyeket csupán éjjel után nyitottak ki, a »Temető«-ben reggel tíz órakor kiérdemesült aranyifjak mulattak Strasser csikósbojtár-modorban előadott dalain és a Kósa-társaság hordó sört helyeztetett az asztalra; nagy divat volt májusi délben ligeti vendéglőbe hajtatni Móni gyors trappereit (miközben kocsis, ló és szerszám a bécsi Práterről álmodott), a zongorást kihuzni az ágyból; a vörös Friedmann csillagos övet hord derekán és Szekulával világvárosnak nevezik ki Pestet, amelynek sanfranciscói tempóban építenék mulatóhelyet és a néger tánczosokat, nemzetközi művészeket Pestre csóditik: »Ős-Budavára«! mondják az emberek és kelet és nyugat minden pompája megjelenik képzeletükben és az idáig rejtett pesti félvilág, a titkosan szerető nők hirtelen, tavasz virágai módjára elleptek mindent a báméskodó város előtt (akiknek lakáscsimével és nevével a női hódoló barátja, pártfogója és gourmandja, Kapy kapitány ur, az angol király rokona finom maroquin-bőrbe kötött, arany czeruzával írott jegyzőkönyvecskéket töltött meg és könyvtárában bizonyosan feltalálható, hogy a drága Svarcz Miczi hol lakott husz év előtt); a süket Fritz apó meg bablevest főzött a Vasvári Pál-utczában és »lokál«-jában fiákeresek, kaszinói urak és éjjeli lányok együtt tánczoltak délelőtt a tüdővész Breiter zongorája körül, aki hátborzongatóan variálta az ocsmány és ledér szavakat dalaiban, míg fülig nyitott szája fekete üregéből egy felbontott régi sir sötétsége meredt elő s gyakran ömlött tüdejéből a vér a mulatság hevében (míg otthon a beteg asszony és beteg gyermek várta), a vérbeli lumpok és passzionátus ivók, a mámorban életet kereső urak és a szinte állativá aljasodott bécsi lányok idejében, midőn Fifi kihullott metszőfogát viaszgyertyadarabbal pótolta, a bolondos Gréte tébolyodottan tépte össze ruháit, míg Miczi minden reggel öngyilkos óhajtott lenni: e korban Roederer és Pomery urak a messzi

Frankföldön bizony alaposan tudomást szerezhettek arról, hogy Pesten május van, lóverseny van. Frey-städtler Flóra, a vörös milliomosleány még Champagne dombján termett aranyban fűrésztötte meg színész és fiákeres szeretőit, mielőtt udvarlásukat elfogadta volna. A pesti lumpolások hőskorából, midőn egy-egy éjszaka vagyonok usztak el pezsgőre, virágra, muzsikára, éles vitással hangzik ki a bécsi nők mámoros hangja:

Orfeum!

Mily melegen; zenésen; szinte kábitóan hangzótt egykor e szó ifju gavallér korunkban! Tánczosnőket és hercegnőket láttunk, az urak fehér inge fénylik, virág-illat tölti meg a rózsaszínü villamosfényben tündöklő termet, páholyában Vladimir nagyherceg ül, a földszinten a rasta, rövid szoknyás francia szubrett csicsereg a pódiumon, kopaszfejü, kiélt arczu pinczerek a temetésrendező tiszteletteljességével viszik jég-hűtőjében a francia dombok borát és a zenekarból búbájosan hangzik a csengő-bongó orfeumzene. A nagyvilág; Páris, Nizza: eljött hozzánk vizitbe egy estére. Aztán elment Czeczilia s elmentek mind. Egyiknek-másiknak trafikja vagy masamód-üzlete van a Ringen és Pestre csak májusban hozzák vissza emlékeik, a régi időkben ünnepségeknek nevezett tavaszi lóversenyre.

Ilyenkor írják az újságok, hogy megérkezett az előkelő külföldi társaság Budapestre.

*

Horváth kisasszony még sohasem volt lóversenyen; kislánykorában az Andrássy-uton nézte Andrássy Géza hatalmas vadászokcsiját, Wahrmann piroskerekü, könynyü fiákerét, amelyet Bécsből hozatott a gavallér és négyesfogaton jött Blaskovics. Tíz-tizenöt perczig végigrohant az álmélkodók tekintete előtt Magyarország előkelősége. A sánta Neszmélyi újságíró, mint az élet főrendezője, élénken előre hajolt hatalmas pofaszakállal és minden ismerősét mankójával üdvözölte. A fiákeresek olyan gyönyörűséggel hajtották rövidfarku lovaikat, mintha mindenki nyert volna odakünn a futtatáson. A nők fátyola üdén lobogott és a férfiak térdükre huzták a pepita-nádrágót: Tündöklő, szép nagyvilág!

Urbanoviczné újabb segélylyel látta el a Pattantys-utca hölgyeit és a boldogtalan Rezedának-kárba veszett minden ékesszólása. A színésznők, miután új tavaszi ruhákhoz jutottak (Horváth kisasszony pepita-kosztümöt varratott, fecskefarku kabátkával, míg Szilvia kék és fehérpetyes ponzsiból kisleányos toalettet választott), egy versenynapi délután fiákeret hozattak.

— Hölgyeim, csupán az éjjeli kaszirnők és félvilági lepkék szoktak a turfra járni hétköznapokon — elmékedett Rezeda ur.

A színésznők azonban nevetve intettek a szerkesztőnek.

— Ha szégyel velünk jönni, ne jöjjön velünk — mondá élesen Klára.

A bus férfiu beleegyezett sorsába.

— Becsületesemre, — dörmögte — úgy érzem már magam, mint egy makró. Vásárra hordom nőismerőseimet.

A kisasszonyok természetesen a grófnékre voltak kíváncsiak elsősorban. Rezeda ur megmutatott nekik néhány öreg mágnásasszonyt, akiket látásból ismert. A fiatal grófnők karosszékeikben mint paszttel-képek üldögéltek. Finom, csodálatosan gyöngéd arczórukkal ruháikkal, keztyűikkel, cipőikkel mint üvegházi növények foglaltak helyet a piros zsinórral elkerített részben. Vajjon hol veszik a grófnők kalapjukat, amely izlésével és formájával olyannyira különbözik mindig a polgárasszonyok kalapjától? A keztyűs talán külön

keztüit varr Andrásy kontesznek? És az elzárt paloták levegőjében, műtárgyak, festmények, ázsiai szőnyegek és gondtalan évek közepette felnövekedő hölgyek igazán mások volnának, mint a teremtés többi asszonyai? A rózsaszínű csipke alsóruháikon és a szalag czipőjükön, hajuknak üde hulláma és szemüknek fénye vajjon honnan van, hogy azt a legügyesebb, leggazdagabb zsidónő sem tudja utánózni? Testüknek rugalmassága — még az idősebb hölgyeknél is — mintha csakugyan a századokon át átfinomult vérkeveredésnek a következménye volna! Kék vér! — mondták a régi regényírók: S a polgári férfiú felsőhajt, hogy sohasem ismeri meg a kékvérű nőket közelebről.

(Folytatása következik.)

Toll és tőr.

— márcz. 7.

BEVONULTAK ÉS KIVONULTAK. Apponyi Albert elolvasta gyönyörűen fogalmazott deklarációját, s miután a saját hangjában kigyönyörködte magát, párthíveivel együtt távozott az ülésteremből. Nem kicsinyeljük a cselekedetet és nem szállítjuk le a nevezetes esemény komolyságát. Szép volt, nagyszerű volt, s ha nem láttuk volna, hogy a kulisszák mögött mi történik, azt mondtuk volna, hogy ezt a napot az ellenzék régi fénykorának egy idetévedt sugara varázsoltta elénk. De bepillantottunk a kulisszák mögé és hallottuk a káromkodásokat és láttuk, hogy miből szűrődött le ez a gyönyörű jelenet. Az urak; az intranzigensek verekedni akartak a Házban. Ez volt a terv. A szándék hallatára Andrásy Gyula gróf azt mondotta, hogy rendben van. Verekedjünk, de készüljünk el arra is, hogy fel kell magunkat áldozni az alkotmányért. Ő, Andrásy, kész erre az áldozatra is. És ez áldozatkészség annyira meghatotta az intranzigenseket, hogy lemondtak a csárdai jelenetek rendezéséről. Ugyebár, ez a beállítás olyan, mintha az intranzigenseknek nagyon drága lett volna az Andrásy élete s a verekedés tervét csak azért adták fel, hogy ezt a drága életet megmentésék. Igen, a beállítás így fest, a valóság pedig az, hogy az urak a maguk életét féltették és az Andrásy életét csak azért taksálták oly magasan, mert az Andrásy életével biztosíthatták a saját életüket. Oh, mi értjük, hogy mindenkinek drága a saját élete. Ezt beismerni nem szégyen és nem is akkora kórikum, amilyenbe az urak beleestek, amikor Andrásyba kapaszkodtak. Ha az ember megmenti saját élete koczkáztatásával másnak az életét, ez hőstett. De ha az ember csak azért ment meg valakit, mert rajta keresztül önmagát akarja megmenteni, ez nem hőstett, hanem politika.

TESSÉK VISSZAEMLÉKEZNI: két héttel ezelőtt az egész magyar sajtó hasábokat irt holmi ékszerlopásokról, miket vidéki »primadonnák« lakásán követtek el. Az ékszereknek nyoma veszett, de előkerültek a primadonnák. Feld Zsigmond nagyszerű detektív, s nem is értjük, hogy miért szinigazgató Pesten, aki ily pompásan tud nyomozni a

vidéken. Feld kinyomozta a briliánsos, sok ékszeres »primadonnákat« s márczius 22-ére, a városligeti kőszínház megnyitójára felszállítja őket Pestre. Hogy a színésznők mit tudnak, nem kérdezte. Ez mellékes is. Azonban olvasta, hogy sok az ékszerük s ez elég jó minősítés ahhoz, hogy valaki primadonna legyen a kőszínházban. Látni fogjuk hát a primadonnákat. Márczius 22-ike nincs messze, türelemmel bevárhatjuk tehát első fellépésüket. Milyen különös és pikáns lesz, ha a színlapon a primadonnák neve mellett azt olvassuk, hogy ettől husz-, ettől harmincezer korona ára ékszert loptak. És milyen érdekes lesz, ha a nézőtérén suttogva adják tovább egymásnak az emberek, hogy a kisasszony nem közönséges találat, mert nála már ékszer-tolvajok is jártak s harmincezer koronás briliánsokat vittek el tőle. Azonban azt az egyet mégsem értjük, hogy miért szerződtet Feld ur olyan primadonnákat, akiknek már nincs ékszerük. Nem értjük ezt azért, mert Feld ur éppen most tárgyal a hitelezőivel, akiknek kétségkívül jobban imponálna egy briliánsos színésznő, mint egy operett, amelyre Feld ur 600 korona előleget — ígért. De várjuk be márczius 22-ikét. Mert lehet, hogy tévedünk; lehet, hogy a »primadonnának« van már új ékszerük. Hogy ez lehetetlen volna? Igaz, hogy a régi ékszereket csak két héttel ezelőtt lopták s két hét alatt közönséges halandó nem tud új briliánsokra való ezeket szerezni. De hát ki mondta, hogy a primadonnák is közönséges halandók?

NE JÖJJENEK NÉMET SZINÉSZEK AZ URÁNIÁBA, mondja Beöthy László lapja. Hol vannak már azok a németek? mondják Beöthy László színházai és tátognak kapuikkal a német színészek elé, akik majd eljönnek és jövedelmet okoznak. Ime, Beöthy Lászlónak, akiről az a hír van elterjedve, hogy nagyon okos ember, egy időben kétféle véleménye van a németeknek Budapesten való vendégszerepléséről. Ezen csak örülni lehet, nem megakadni, mert különböző két időben különböző két véleménye ugyanez ügyről már volt Beöthy Lászlónak. Tetszik emlékezni: mikor hazafias felháborodással mondott le egy német vendégszereplésről, melynek az ő színházában kellett volna lefolyni. A következő évben azonban már nem háborodott fel és nem mondott le. Most egyesítette a két álláspontot. Le is mond, mikor az Uránia-színházról van szó, nem is mond le, mikor az ő színházai kerülnek szóba. Hogy az Urániára nézve lemond: ez nem kerül semmijébe, hogy a maga színházaiban nem mond le, ez szintén nem kósta pénz. Sőt hoz. Kérdezősködőknek tehát előre megüzenhetjük, hogy az a hír, mely szerint Beöthy László okos ember, nem minden alapot nélkülöző koholmány. És hogy a sovinizmus mindig kétféle volt: zsebbeli és szivbéli. Boldog, valóban boldog, aki e kettőt egyesítheti.

EGYMÁS UTÁN KÉT CZIKK és mindkettőnek éle a mai »zsidó« kultura ellen van irányítva. Egyik az Oktavian Goga cikke, amely a felületes szemlélőnek hirtelenségével megállapítja a mai magyar kulturáról s elsősorban az irodalomról, hogy nem magyar, hanem zsidó, a másik Dániáról szól, ahol Georg Brandés ellen folyik valami hajsza azon a czimen, hogy az ő működése és esztétikája is magán hordja a »zsidó« bélyeget. Mind a két dolognak ugyanaz a poenje és mind a kettő »a hallott valamit harangozni, de nem tudja, hogy mit« közmondást juttatja eszünkbe. Mert ugyan-ugyan mért tehetnének már a szegény zsidók arról, hogy a mai korban észrevehetőleg lehet érezni valami kettősséget, valami ellentétet, amit egyszer így hívunk: zsidó-keresztény, máskor így: dekadens-

régi, de akárhogy is hívják, sohasem hívták még eddigelé a nevén a gyermeket. Nem lehet letagadni, hogy valami új korszak előtt állunk, amely nemcsak a Bazaroff ellentétét hordja méhében az apjával szemben. Nem lehet ezt úgy elintézni, ahogy Max Nordau tette az »Entartung« cz. könyvében, ahol erről az új korszakról, jobban mondva ennek hajnaláról úgy ír, mint valami »fin de siècle« betegségről; nem lehet ezt elintézni a tulságosan idegfinomító városi élettel; nem lehet mellette azzal elhaladni; hogy megállapítjuk az »ötödik rend« erőfeszítéseit a társadalomba és az államba való bejutás céljából; nem lehet csupán azt mondanunk, hogy itt az óriási technikai előhaladás nyomába lépni akaró morálnak van valami forradalmi szaga: mindez együtt talán igen. De hogy miért hívják ezt »zsidó« kulturának; azt nem tudom, mikor a korszaknak a legfőbb alakjai nem zsidók. Talán azért, mert a zsidókban megvan az éleslátás és sejtés az »új«-nak megérzésére és asszimilálására? — De így a japánok is zsidók. Talán azért, mert kozmopolita a kor szelleme? De hiszen a kor szelleméről van szó és nem a zsidóságról.

Krónika II.

Boje caria srani...

— márcz. 7.

Boje caria srani... Isten áldd meg a czárt — éneklik most milliók és milliók Oroszországban. Mert az, hogy éppen most háromszáz esztendeje ült Feodorics Mihály személyében az első Romanov a moszkovita czárok trónjára, ez az igen házi, igen családi ügy és dátum szívébe nyilallik a gárdatiszteknek, a kozák katonáknak, a szent színódus Istent és czárt féltő tagjainak, a gyermekeknek és a parasztnak, aki a Volga partján várja a hűvös orosz tavaszt és akinél — már mint az orosz parasztnál — szentebb ember nincs a világon. (Tolsztoj is megdicsőülésének esztendeiben, amikor lelke megittasodott Jézus Krisztus lelkétől, orosz paraszttá lett.) A fenséges Romanov-ház jubileuma még fényesebbé teszi a pétervári Nevszki-Prospektot, álmódzóbbá Tatjánát, titokzatosabbá Iliodor szerzetést. Áhitattal telíti meg a kicsiny falvak fából épült templomait, amelyek mindegyikén három torony van és mindegyik torony olyan, mint egy csucsives narancs. A feleséges, sok gyermekes pópa a szent napon még jobban megmámorosodik az ihlettől és az édes-erős orosz pálinkától, ami nem istenkáromlás, mert a falusi pópa hiszen egyforma alázattal közeledik az aranyos ikonosztázhoz és a pálinkával teli korsóhoz. A nagy napon megáll a munka a szibériai bányákban is. Fájdalmas kezek ezen a napon nem vágják a csákányt az ólom fájó testébe. A Szaszulics Verák arcza is kipirul ilyenkor és a számüzött anarchista apostolnak, Krapotkin Péter hercegnek keble is nehezebb lesz londoni szobájának íróasztala fölött. Ha a czári Oroszország is az, amelyik ünnepel, azért mégis Oroszország az és csak Oroszország teremhetett olyan szent embereket, mint Krapotkin. Oroszország mégis valami különös, valami nagy és szent dolog. Külön világ, amely ezideig még nem helyezkedhetett el pontosan a világ és a más-világ, a föld és az ég között.

És a családi sirbolt. (Mégis elsősorban az ő ügyük a Romanov-ház ünnepéye.) Kik nyugszanak az igazhitű czárok kriptájában? Nagy Péter, a paraszt, a katona, az építőmester és a hős. A félelmetes eszü és szívé, népeket és férfiakat fogyasztó II. Katalin. Azután az eszes, de azért véghetetlenül nőies Erzsébet... Jelizaveta carevna... Majd minden regényhősök örök eszményképe, a lovagias I. Sándor czár... Nagy, szép ember. Félig orosz, félig francia, félig zsarnok, félig forradalmár. A hajviseletében Byront utánozza és titokban Diderot-t olvassa, a forradalmi francia filozófust, akinek Katalin czárnő adott kenyeret és ami ennél is több, sokkal több, akinek a számára ugyancsak a czárnő vásárolta vissza hitelezőitől a könyvtárát... Azután I. Miklós, a vas despota. Nem rokonszenves ember, de igazi orosz férfi, olyan, amilyent nem hoz világra Európa, vagy amint az oroszok ezt a földrajzi fogalmat hívják: a rothadt Nyugat. És II. Sándor, a szabadító czár, a tragikus életű, tragikus halálú császár, akinek élete csupa szenvedő ingadozás volt, örökös harcz önmagával, a sorssal, Európával, Oroszországgal, aki mint hirhedt szabadelvű kezdte és aki mégis úgy halt meg, hogy a nihilisták bombát vetettek a vonatjának a kerekei alá.

A nihilizmus — ezt is orosz föld termette, orosz nap érlelte, orosz kód bágyasztotta. Ez a furcsa bölcsészeti, politikai és harci tan, amely magában egyesít mindent, Buddha boldog Nirvánájától Robespierre gyújtó aktivitásáig, csak Oroszországban születhetett meg. A pompás elnevezést Turgenyev találta ki és még miket tudott ezenkívül Turgenyev! Olyan sokat és olyan szépet, hogy nem is jó rágondolni, mert akkor az embernek egész életében mást se volna szabad tenni, csak Turgenyevet olvasni. És ha mindig ezt tennők, akkor viszont megösmérés nélkül haladnánk el a többiek mellett. Hol maradna akkor a nagyszerű, megborzongató, megrikató és megtérítő Dosztojevski, hol Gogol (mind között a legeredetibb), aki még a külön orosz világba is külön világokat hozott, a kozák mesék démonjait és a kisoroszkok alázatos humorát. Hol maradna Puskin, az északi Byron és Tolsztoj, aki egészen bizonyosan isten volt. És hol a többiek: a misztikus Lermontov és Goncsarov, aki az Oblomovban, hitünkre, nemcsak az orosz, hanem a magyar karaktert is a legjobban eltalálta. És az orosz zene? Rubinsztejn, Csajkovszki... Nem! Nem szabad tovább folytatni, nevekkel, vonalakkal aprólékosan rajzolni ezt a bűvös világot. Sosem készülnénk el vele és olyan édes-fájó jó érzés mindegyik író nevével, mindegyik könyv címénél külön ábrándozásban vesztegelni.

Igen, de — fogják mondani önök, akik okosak — mi köze mindehhez a zsarnoki Romanov-háznak? Csak annyi, hogy ők is oroszok voltak, mint Puskin vagy Turgenyev. No látják. Hát ez az. Ez a semmiség, orosznak lenni (vagy csak szintén orosznak lenni) ez nagyon nagy dolog, ama kevés dolgok közé tartozik, amelyekre azt mondjuk, hogy: ez a legtöbb. Egy külön, titokzatos, megfoghatatlan, még sóhajos ködjében is

fénylő, még könnyű párájában is ragyogó világhoz tartozni, ez nagyon nagy dolog, érdem, tehetség, rang, megkülönböztetés, kiválasztottság, elhivatottság. A Romanovok is szlávok. Ők is az orosz világ bűvöletében éltek. Amikor szerelmes sóhajtásuk a téli palota falán megtört, még azokon a szerelmes ölelő éjszakákon is hallották a szomszédos Péter-Pál erőd lélekharangjának fájdalmas nyelvését. Mindig a legnagyobb szélsőségekben éltek, és ha ők nem zsarnokok, akkor Tolsztoj sosem lesz próféta, és bár pánczéling és kozáktestőrhad védte őket, azért a testük husából evett a gyilok mérgezett éles hegye és a bomba tánczó, kavargó szilánkjá. Ők is véreztek azért, hogy oroszok voltak és életükkel fizettek meg azért, hogy bűneik számára a ragyogó szláv katedrálisok kőpallóján térdelve volt szabad enyhületet keresniök.

Igen, a Romanovok, jó! De — fogják mondani önök, akik még mindig okosak — mi közünk mindezekhez nekünk magyaroknak? Nahát nagyon sok közünk hozzá. Kihez legyen közünk, ha nem a szlávokhoz, és kinek legyen köze a szlávokhoz, ha nem nekünk magyaroknak? Kihez legyen közünk? Talán a keserű, áporodott, francziákat, angolokat, oroszokat egyformán tolvajló, vigasztalan német kulturához? Talán ahhoz? Goncsarovhoz ne legyen közünk, akinek az Oblomovját Pató Pálnak is hívhatnák, vagy Tolsztojhoz sem, akinek ígéire esküszik az Alföld istenkereső nazarénus magyarja, vagy Puskinhoz sem, Turgenyevhez sem, akik úgy irták le az orosz kastélyok, falvak és vidéki városok életét, hogy a könyveikben állandóan ott-hon járunk, vagy Dosztojevskihez se legyen közünk, akinek borongós tépelődésében a magunk fájdalmát és unalmát izleljük, vagy Gogolhoz sem, aki olyan fantasztikus, olyan édes és olyan jóízű, akárcsak a Jókaink. Oroszországhoz ne legyen közünk, a mi nagy és hatalmas mostohatestvérünkhöz, akivel egyek a dalaink és a babonáink, a regéink és a vágyaink, a jóságaink és a bűneink, az édes és gonosz hangulataink. Oroszországhoz ne legyen köze annak a mi Magyarországunknak, annak a mi magyar vidékünknek, amelyet — bátran mondjuk — nem is lehet a maga valójában megérteni, csak az orosz írók könyvein át.

Lakatos László.

Az állomás.

A vonat busan zakatol,
Csak meghalhatnék valahol.

Bus állomvégi látomás
A kisvárosi állomás.

Ha majd megáll a vonatom,
Ő nézzen ki az ablakon.

Lent söröznek az emberek,
S én reánézni nem merek.

Az ablakában sok virág,
Fehérek, pirosak, lilák.

Ha megtudhatnám a nevét,
Ha megcsókolhatnám kezét,

Mely messze, messze, messze int,
Hogy jön egy állomás megint.

Más asszony, csoda látomás
Egy ujjabb, kurta állomás,

Egy ujjabb, kurta szerelem,
Én nem tudom, mi lesz velem.

Szivem sir, ez a kis gyerek.
Egy bakter busan tisztelig.

A mezőről szól a kolomp,
Jaj, minden költő nagy bolond.

A vonat busan zakatol,
Csak meghalhatnék valahol.

Szász Menyhért.

A patikus.

Irtá: OTTÓ ERICH HARTLEBFN.

A joggyakornoki foglalkozás már csak azért is legelőkelőbb valamennyi foglalkozás között, mert gépmunkával sem helyettesíteni, sem fölöslegessé tenni nem lehet. Míg minden más területen egy-egy csalafinta mechanikus találmánya által szükségtelenné válik bizonyos mennyiségű »emberkéz«, amely nem csupán dolgozik, de a fizetését is felveszi, addig a joggyakornokokkal hiába küzd a legolcsóbb és legjobb írógép is; mert bármennyire is olcsó az írógép, ő még olcsóbb: ő potya. Ebben rejlik az ő pótolhatatlansága. Ez teszi oly előkelővé, oly méltóságteljessé.

Valahányszor hivatásomon elgondolkoztam, mindinkább éreztem a sors kiszámíthatatlan bölcsességét. Miről álmodoztam gyermekkorom óta, mi után vágyódtam? Hogy írhassek! Hogy szabad legyen irnom, hogy igazi író lehessen. És ime beteljesült. Szabad volt irnom, írhattam, sőt muszáj volt irnom. És ha egyelőre nem is annyira a magam gondolatait és érzéseit, mint inkább tollba mondott aktákat irtam, vigasztalást lelhettem abban a gondolatban, hogy mindent egyszerre el nem érhetek.

Mindenesetre, maga a tény, a legfontosabb, már megvolt: irtam.

Ah és még hozzá Stolbergben. Több mint kilenc hónapig szolgálhattam szerény, de megfizethetetlen munkásságommal a porosz államoknak ezt a bűbájos kis zugát. Csoda-e hát, hogy ez a kis város annyira a szívemhez nőtt és hogy oly gyakran és szívesen gondolok vissza a szép joggyakornoki idillekre.

És a kedves emberek, akik ott laktak, — dehogy is akarok rosszat vagy igaztalant mondani róluk. Mindenekelőtt, becsületükre és védelmükre, előre kell bocsátanom, hogy legalább is azok, akik a »jobb« társasághoz tartoztak, rövidesen — alig hogy megismerkedtünk — megszakították velem a nyilvános érintkezést, — így tehát nem érheti őket a gyanunak még az árnyéka sem, hogy egy követ fujtak velem.

Ugy vélem, tartoztam ezzel a kijelentéssel e becsületes emberek hirnevének, most még el akarom mondani, hogy mi adott nekik a haragra okot.

A vendégszerető Viemeyer tiszteletes öreg kollégájának, Pfitzner törvényszéki tanácselnöknek, volt egy leánynevelő-intézete. Más fajta intézet volt ez, mint Magdeburgban a főerdésznée: a különbség még Viemeyer tiszteletes urnak is feltűnt, aki kijelentette, hogy a magdeburgi lányok sokkal kikapósabbak.

Ennek a leánynevelő intézetnek megengedett kiruccanásaihoz tartozott a szivderítő gyűrűsi-játék és a karikadobás. Ez így történt. Felálltak két csoportba valamelyik réten és mindenki kezébe vett egy nádbotot. Ezekkel a nádbotokkal hajigálták egymás felé és így fogták el a szintén vékony nádból hajlitott kis karikákat. Ha sikerült a magas ivben repített karikát művészién elfogni, édes meglepedést éreztek, ha nem sikerült, enyhe bosszúságot, az egész pedig — végeredményben — kitünő testedző mozgás volt a számukra.

A fiatalabb törvényszéki hivatalnokokat előszere-ttel rendelték ki a mulatságokhoz; valamennyien nagy tehetséget mutattak ehhez az ötletes játékhoz, amit a szellemes törvényszéki tanácselnök ebbe a szép mondásba foglalt:

— Egy igazi jogász nemcsak a feketébe, de a fehérbe is mindig beletalál.

»Fehér«-en a nádkarika üres belsejét értette.

Ezt a tréfás mondást gyakran alkalmazták.

A gyönyörű szép fásor mentén, amely Stolbergből Rottlerbodéig a Harzból kifelé visz, körülbelül félórányi távolságban Stolbergtől van egy magányos vendéglő, szorosán a sziklafal mellett, amelybe a vendéglős a pinczéit vájta. Szemben a vendéglővel a fásor másik oldalán néhány tisztás zöldel, ahol nyaranta gyakran üzték az említett gyermekded játékot.

Egy pompás júniusi napon naplementéig tombolt ott a játék, míg végre nagynehezen hazakaszolódtak. Itt történt, hogy én egy brémai lányhoz, Annuska kisasszonyhoz és a patikushoz csatlakoztam és ezzel a két kiváló lélekkel igyekeztem előre az uton.

Annuska kisasszony — hogy is mondjam csak — Brémában született és az volt rajta a legjellemzőbb. Egyébként ugyanaz a fiatal lány volt, aki miatt már annyi reneteg szindarabirót illettek a sablónszerű csinálmány vádjával, mert — valamennyi — a legnagyobb erőfeszítéssel azon igyekezett, hogy lehetőleg minél hüebb és természetesebb másolatát adja.

Szőke haja Mozart-varkocsban lógott a hátára, szeme világosszürke volt és a dereka tartásában bizonyos epekedő ábrándosság rejtett.

Beszéde ebből állott: igen, igen, nem, nem, a többi pedig csendes és szelid ostobaság.

Igen gyakran mondta még ezt is: Ah!

Lényegesen érdekesebb és összetettebb volt — már akkor — a patikus. Mindenekelőtt »világnézlettel« rendelkezett, amelynek birtokában nagyon jelentősnek érezte magát. Miben állott ez, arról nem tudnék most kellő felvilágosítással szolgálni, minthogy többnyire az előrehaladott éjszakai órákban beszélt csak róla. Csupán arra emlékezem, hogy *teljességgel* a nagy Kant kategórikus imperatívusának a talapzatán állott: »*teljességgel*«.

Máskülönben is nagyon komoly ember volt és általános mindennapi beszélgetésre nem igen kapható. Most is bizony hallgatagon bandukolt Annuska kisasszony mellett és reám bizta a kedves, fiatal lány mulattatását.

— Ah, mondja csak, gyakornok ur: miféle különös fák ezek, amelyek itt a fásorban nőnek?

A fák közönséges bükkfák voltak, amelyekből azonban a Stolberg-Stolberg gróf izlése mindenféle stereometriai figurákat, piramidokat, gömböket és hengereket nyesett.

Annácska kisasszonyt bizonyosan ez tévesztette meg és exotikus növényeknek nézte a fákat, amelyeknek eredetéről nálam kérdezősködött. Mivel pedig én nem szívesen bolygatom embertársaim illúzióit, rövid gondolkodás és növénytani szemlélődés után így feleltem:

— Ugyan, hát nem tudja, nagysád? Ezek a fák a környék legnagyobb érdekességei. Bizonyára hallott már arról, hogy a mi grófunk egyik dicső őse résztvett a keresztes hadjáratban.

— Ah, — kiáltott Annácska kisasszony — melyikben?

Zavarba jöttem. De hogy el ne áruljam magam, gyorsan feleltem:

— A gyermekhadjáratban.

— Ah! — kiáltott a tudományszomjas Annácska kisasszony. — Milyen czélből történt tulajdonképpen ez a hadjárat?

— Hát... izé... izé... hát a zsidók felszabadítására. Igen. — Adolf akkor még, meglehetősen kicsi volt. Tudniillik őt is Adolfnak hívták. — Az őst. Amint tudja, akkoriban a gyermekkeresztesvitézeknek meglehetősen czifrán állt a dolguk: a kis Adolf is csaknem elpusztult. Ugy fájtak a kis lábacskaí, hogy végül is lefeküdt a szentföld közepén és meg sem akart mozdulni. Csakhogy, ha ottmarad — fekvé — okvetlenül felfalják a vadállatok. Ekkor megjelent előtte szent György — — — tudja, nagysád, így tartja a legenda. Nyilván valami idősebb jóindulatu ur lehetett. Ez így szólt: »Jöjj, kis Adolf, szedd a lábacskaidat és szaladj még velem egy kevéskét, amíg a tengerhez jutunk«. De az Adolka kishitü volt és sirt és így szólt: »Nem, itt kell maradnom és meghalnom«. Ekkor az a szent György vagy minek hívták, kitépett egy száraz galyat a földből, odaadta a kis Adolfnak és szólt: »Addig meg nem halsz, amíg ezt a galyat hazád földjében el nem ásd és belőle terebélyes fa nem nő«.

— Ah, milyen bájos!

— Igen: ez a legendás szent György legalább is jó emberismerő lehetett, mert a kis Adolf görcsösen kapott a száraz galy után és bátran bandukolt tovább. Szerencsésen haza is érkezett Stolbergbe. Első dolga volt természetesen a csodagalyat elültetni — és ime, különös formájú fácska nőtt belőle, amelyet errefelé sohasem láttak. És az első fácskától származnak ezek itt mind, amelyeket lát és amelyeket máshol nem lehet találni. Csodálom, hogy a tanácselnök ur ezt a történetet a judeabeli fákról el nem mondta.

— Ah, ő — érdekes dolgot sohasem mond el,

A patikus egyetlen szó nélkül hallgatta végig beszélgetésünket és bár természetrajzi dolgokban bizonyára jártasabb volt, mint én, nem tartotta alkalomszerűnek beavatkozni, hanem komolyan meredt maga előli.

Mikor később a hölgyektől és a társaság többi tagjaitól a tanácselnök háza előtt bucsut véve, Eberhard kedélyes vendéglőjébe mentünk, az asztalnál — pityizálás közben — így szólt hozzám:

— Mondja meg őszintén, *hisz* maga abban a históriában, amit Annácska kisasszonynak az imént elmondott?

— Ugyan, kedves Konstantin ur, mit képzel rólam: csak ugy eszembe jutott, beszéd közben.

— Persze, persze, mindjárt gondoltam. De látja, ezt nem helyeslem. Azok ugyanis egész közönséges bükkfák. »Fagus sylvatica.«

— Ugyan ne rontsa el az örömet.

— Ön magzavarja ezt a fiatal lányt, akinek növénytani ismeretei nyilván még nem egészen kristályosodtak ki...

Félbeszakítottam és a beszélgetés hamarosan más ártatlan és közömbös dolgokra terelődött... Monarchiá-

ról, vallásról, házasságról, vagyonról és egyéb ilyenekről vitatkoztunk.

Ugyanekkor azonban rossz csillagzatom úgy akarta, hogy Pfitzner tanácselnök családjával és valamennyi növendékével a nagy kerek asztalnál vacsorázzék és hogy a brémai Annácska kisasszony feltássa a csőröcskéjét és megkérdezze:

— Csakugyan igaz az, tanácselnök ur, — a gyakornok ur mesélte — hogy a faszorbéli nyirott fák zsidó származásuak?

A rettenetes kínos, hosszú csöndet, amely az ügyetlen kérdés után következett, csak a tanácselnök ur törte meg, aki — mint rendesen a vacsoránál — kezét összekulcsolva szólt:

— *Imádkozzunk.*

II.

Ezek után szerencsésen sikerült arra az örvendetes hirre szert tennem, hogy nem tanácsos engem olyan társaságba meghívni, ahol fiatal lányok is vannak, mivel nem tisztelem eléggé ártatlanságuk himporát. Így történt aztán, hogy ettől az órától kezdve felmentettek a karikajáték alól. Egy öregebb asszesszort, aki a telekönyveket kezelte és akit már jóformán ad acta tettek, most ismét előkotorásztak és kényszerítették, hogy helyettem a zöld mezőn ugránozzék.

A patikus azonban napról-napra jobban érdekelt. Magamban azokkal a bizonyos zsidó fákkal hasonlítotam össze, amelyeknek oly szép művészi körvonalaik vannak, de alapjában véve mégis csak közönséges bükkfák.

Idősebb volt néhány évvel, mint én, körülbelül harmincz éves lehetett és magas, tekintélyes külsejű, kövér, buksi feje volt és holdvilág-arcza, amelyet néhány keményebb ráncz karakterizált. Nagy, kerek, kissé bambá szeme, tömör és kikent bajusza és az állán a gödröcske, széppé tették őt. Szöghaját közepén elválasztva és erősen lenyalva viselte. Roppant ritkán nevetett és nagy, széles homloka merev és mozdulatlan síkságként ragyogott.

Jómódu családból származott, a rajna-menti Duisburgból. Atyja, akinek szintén patikája volt és akinek utódja Konstantin lett volna, még elég fürgének érezte magát a munkára és ezért a fiának megvette a stolbergi Herkules-gyógyszertárat, meg aztán tudta, hogy két gyógyszer-tár többet hoz a konyhára, mint egy.

Konstantin nem nősült meg, mord agglégény maradt. A stolbergi lányos familiák konok erőfeszítése ellenére is bevehetetlennek bizonyult. Sőt még anyákkal szemben is meg tudta őrizni állhatatosságát, akik közül némelyik oly bájos volt, hogy bárki szívesen fogadta volna anyósául. Mikor egyszer az egyik, Stelchenné, a főadószedő felesége, aki a molyoktól való babonás félelmében, állandóan erős naftalin-szagot terjesztett maga körül, mikor egyszer ez egy este kissé bőbeszédű, de eléggé érthető felvilágosítással szolgált az ő Klárikája házias erényeit illetőleg, komoly szerénységgel felelt:

— Igen, igen... csakhogy én még fiatal vagyok erre.

Ezt a legvégső szükségben és szorultságban kitalált, hiányos kifogást persze a megrökönyödött főadószedőné urhölgy mindenkinek elmondta és ettől kezdve egész csomó kalandos és igazságtalan sötét hír kelt szárnyra a Herkules-gyógyszerész felől.

A stolbergi körülmények a legkevésbé sem kedveztek a nőtlen emberek kalandkedvének, így tehát egész közömbös lehetett rájuk nézve, de ők mégis sokat adtak arra, hogy ifjaik kellő férfias erényekkel rendelkezzenek és úgy gondolkodtak erről, mint az én böl-

csész barátom, Heilmann papa, az általános polgári becsületről, aki azt mondta: »Semmi hasznát se veszem ugyan, de elveszteni még se szeretném«.

A megsértett szülők és a fitymált leányok tehát nem sokáig türtöztették magukat, hogy a rejtelmes Herkules-gyógyszerészt jámbor aszkéziséből különféle rejtett célzásokkal, a keresztény szánalom kitöréseivel és más ehhez hasonló eszközökkel lassacskán — hogy is mondjam csak — az állati becsület útjára tereljék.

Egy szép este az öreg főtörzsorvos egy efa jta istenes társaságból átnézett hozzánk Eberhardhoz s a törzsasztalunk mellé telepődven, a bajuszát néhányszor fontoskodva megpödörte és sajátságos nyílt, megnyerő modorában így szólt:

— Uraim, tudják a nagy ujságot? Képzelmék, a mi kedves Herkules-gyógyszerészünket megfosztották férfiaságától.

— Ugyan.

Eberhard meg én hangosan felkaczagtunk. Nem úgy az ügyész, akinek nyakerei kidagadtak. A düttől rákveresen ordította:

— Nem értem, hogy tudnak ezen röhögni. A teremtésit, ez már mégis disznóság. Ez az aljas és bárgyu kisvárosi pletyka mindent kikezdi. Semmi sem szent előtte! Még férfiúi méltóságunkba is belégázol, pfuj, pfuj, szégyen és gyalázat.

Mig mi neveltünk, a Herkules-gyógyszerész belép a szobába. Este tizkor rendesen becsukta a patikáját és utána, ha nem is minden este, de háromszor hetenként be szokott jönni Eberhardhoz.

— Jó estét, urak!

— Jó estét!

Szokatlan barátsággal ropogtattuk a kezét és ezen az estén folyton derült és boldog hangulat uralkodott. Kizárólag és eddig szokatlan kedvességgel csakis vele foglalkoztunk, vele, akivel kaján emberek oly csuf játékot üztek, a háta mögött.

— Hát mondja csak, kedves barátom, — szólt hirtelen emelt hangon a főtörzsorvos — hogy állunk a szerelemmel?

— Mivel? — hüledezett a Herkules-gyógyszerész.

— A szerelemmel — ismételte a főtörzsorvos, mig mérges kéjjel rágt a szivarját.

Konstantin ijedten somolygott, én pedig közbevettem magamat. Szemrehányó hangon szóltam:

— Ugyan, főtörzsorvos ur, mi jut eszébe? Azt hiszi, minden fiatalembernek olyan viharos az ifjusága, mint az öné volt. Nem. Hála Istennek. Vannak még német ifjak, akik szépen megvárják, mig tisztas asszonykára tesznek szert.

Ez használt.

— Ohó, — kiáltotta a Herkules-gyógyszerész — ne tartsanak engem afféle nyámnyila embernek. Én is... én is... hm... „

Nyilván ezt akarta mondani: »Árkádiában születtem«, de nem jutott eszébe.

Azonkívül a főtörzsorvos is közbeszólt, a diadal rivalgó hangján:

— Helyes, fiatalember! Látom: nem csalódtam önben. Rajta! Rajta! Fedje fel előttünk gerjedő szenvedélyének misztériumait. Feszült várakozással lessük szavait. — Pinczér!

A Herkules-gyógyszerész még vonakodott kicsit, úgy hogy az ügyész is jónak látta beavatkozni.

— Drága jó uram! Engedjen bepillantást lelke mélyébe. Mi barátai vagyunk. Igaza van: jól teszi, hogyha fázik tőle. Én jól ismerem a pletyka gonosz szellemét, amely itt, ebben az ájtatoskodó völgykatlanban uralkodik. De legyen nyugodt. Ön három komoly férfit lát magá előtt, mind a három hallgat, mint...

mint Bodóné, mikor a bor árát kérik. Bennünk megbízhat.

Szegény Konstantin tükön ült, mélyet lélegzett és elszontyolodott hangon kezdte:

— Hát igen, uraim, az egész nagyon egyszerű és nem is érdekes. A neve: Elza.

— Konstantin és Elza, nem rossz — bólogatott helyeselve a főtörzsorvos.

— Nem rossz.

— Ha magam nem is játszom semmiféle hangszeren; — folytatta tovább a Herkules-gyógyyszerész — azért nagyon muzikális vagyok és roppant szeretem a zenét. Amikor legutóbb Berlinben voltam és egyszer délután nem tudtam mihez kezdeni, társaságom nem volt, csak csatangoltam az utcákon, hirtelen egy nem nagyon előkelő külsejű helyiségből orkesztermuzsika hangjai hallatszottak. Ejha, gondoltam, hát ez hogy kerül ide. És minthogy egyéb dolgom amugy se volt, fogtam magam és bementem. Hm.

Köszörilte a torkát és hörpintett. Mindnyájan ittunk vele, hallgatagon. Roppantul érdekelt bennünket az eset. Folytatta:

— Biz Isten egész csinos volt. Szavamra. Csak a pódium volt meglehetősen kicsi. Tudniillik a zenét egy hölgyzenekar szolgáltatta. Őt közülük hegedült, egy zongorázott, egy csellózott, egy férfi pedig valamit fujt... valami pléht vagy micsodát... nem tom minek híják.

— Harsonát — mondta a főtörzsorvos.

— Szóval összesen nyolcz személy és egy zongora és ezek mind a nyolczan...

— Mind a kilenczen — vetette közbe pedánsul az ügyész.

— Bánom is én, hát mind a kilenczen egy pódiumon ültek vagy álltak és az nem volt nagyobb, mint ez az asztal, amelynél most ülünk. Igaz és még egy dob is volt rajta. Majdnem elfelejtettem. Hogy ezt ki verte, azt máig sem tudom.

— Biztosan a harsonás ember veregette időnként.

— Lehet. Hát képzeljék, uraim, ez az egész mindenség össze volt zsúfolva egy két láb magas és három oldalról nyitott pódiumon...

— Hagyja abba! — kiabáltam közbe, szememet eltakarva, — sohasem mertem gleccserpartikra vállalkozni, mert a lezuhanás pusztá gondolata már idegessé tesz.

De a Herkules-gyógyyszerész már benne volt a beszédben:

— És képzeljék, az első sorban, ahol az öt hegedűlány egymás mellé szorítva ült, a jobb sarokban, egészen, egészen a jobb sarokban, úgy hogy a székének a jobb elülső lába csak félig állt már a podiumon, ült egy leány. Mit mondjak önöknek, egy leány... A neve Elza.

— Aha, — szólt belé a főtörzsorvos — tehát ebben a veszedelmes helyzetben ismerkedett meg vele.

— Igen. Állandóan az volt az érzésem, hogy: no most, — most fog leesni. Nincs kellemetlenebb, mint az ilyen állandó félelem.

— Élénk részvétet éreztem a gyöngye teremtes iránt, aki művészetébe merülve, észre sem vette a veszélyt. Határtalan számalommal néztem őt. Ovális arcocskája volt, az állát hegyesnek lehetett volna mondani, ha egy ennyivaló gödröcske meg nem gömbölyíti. Finom, hosszukás, keskenynergü orra. Parányi, csókra és gunyra csücsörített és ivelt szájacskája, és élénk világosbarna szeme, keskeny és kéjes, amely gyengéden a bájos japáni nők típusára emlékeztetett... vagy tán a különös, szeszélyesen magasra huzott szemöldöke tette ezt? Nem tudom. Barna haját kecses hullámokban magasra tűzte... Egy szónak is száz a vége:

a legédesebb rokokófejecske volt, amit elképzelhetnek. Egész lénye szikrázott a pajkosságtól, makranczos szeszélytől...

— Elragadó volt! És a vonóját olyan gráciával fogta meg...

— Na, most igyék.

(Folytatása következik.)

Saison.

Tavaszi kalapvásár.

(A Rézi, akiről az alábbiakban szó lesz, a mi cselédünk, aki elhatározta, hogy tekintettel az elkövetkezett tavaszra, kimegy a Rákóczi-utra és egy jobbfejta üzletben fedezni fogja tavaszi kalapszükségletét. Egy jobbfejta üzletig azonban nem juthat el, mert a Behuzó, aki egy rosszabbfejta üzletnek az ajtájában áll, Rézit, mert az arczára valósággal rá van írva, hogy kalapot akar venni, szó nélkül bevonszolja.)

A Behuzó (a becipelt Rézit odaállítja a kalapok elé): Méltóztassék besétálni, nagyságos asszonyom. Itt vannak a kalapok, ni. Itt volnának a kalapok, la!

A Rézi: Ezek?

A Behuzó: Valóban ezek, nagyságos asszonyom. Parancsoljon, nagyságos asszonyom, megtekinteni eme kalapokat, melyek egyenesen Párisból érkeztek czégünk rendelésére.

A Rézi: Párisból?

A Behuzó: Valóban onnan, nagyságos asszonyom. Ne kegyeskedjék azzal törödni, nagyságos asszonyom, hogy a mi czégünk a Kerepesi-uton létez. Ezért a pénzért és ezekkel a kalapokkal czégünk akár a Belváros közepes-közepén is létezhetné, melyek bizonyítására van szerencsém felhozni, hogy így görbüljek meg, ha nem igaz. (Az ujját abszolút egyenesen tartja a Rézi elé.) Mert, nagyságos asszonyom, mit kér a Karsay kegyedtől?

A Rézi (aki életében először hallja ezt a nevet): Kicsoda?

A Behuzó: Mondjuk: a Karsay.

A Rézi: Hát azt csak ne mondjuk, mer az nem kér tőlem semmit, mer annak én semmivel se tartozom.

A Behuzó: De csak mondjuk.

A Rézi: Hát csak mondjuk.

A Behuzó: Igenis, nagyságos asszonyom, mit kér kegyedtől a Karsay egy ilyen formáért, mely a florentin és az angol zabszalma nagyszerű keveréke?

A Rézi: Angol zabszalma?

A Behuzó: Javában az. Csakis eredeti angol zabszalma. Kérem: hogy görbüljek meg, ha nem igaz? Nagyságos asszonyom, így görbüljek meg, ha nem igaz. És mi van ezen a formán, nagyságos asszonyom? Látszólag ugyebár semmi sincs e formán?

A Rézi: Hát az igaz... ezen semmi se látszik.

A Behuzó: Látszólag, asszonyom, látszólag. De valójában minden rajta van. Mert, nagyságos asszonyom, ez a forma mindent pótol. Kell-e valamely kalapra: szalag, csipke, virág, bokor és saláta?

A Rézi (meggyőződés nélkül): Bizohogy köll.

A Behuzó: Éppen ez az, nagyságos asszonyom. Erre a kalapra nem kell. Mert e kalapnak már formája olyan, mintha szalag, csipke, virág, bokor és saláta máris rajta helyet foglalnának. Látni méltóztatik?

A Rézi: Nem méltóztatok.

A Behuzó: Akkor térjünk át talán emerre. És kérdem mély tisztelettel a nagyságos asszonyt, lehet-e egy kalap olyan pusztá, mint az ujjam? Nemdenem hogy nem lehet? S ezen a kalapon, melyet most megtekintés miatt ítélete alá terjeszteni bátorkodom, ezen a kalapon minden rajta van, ami nélkül kalap józan észszel nem képzelhető.

A Rézi: Ez mi itt rajta?

A Behuzó (némi tanakodás után): Ez? Ez szőlőfürt, nagyságos asszonyom.

A Rézi: Szőlőfürt?

A Behuzó: Kizárólag szőlőfürt. Mert London és Páris előkelő hölgyvilága, mint cégünknek onnan jelentik, immáron egyetlen lépést sem tesznek, nem is tehetnek, szőlőfürt nélkül.

A Rézi: Szüretkor, mi?

A Behuzó: Szüretkor, vagy amikor parancsolja, nagyságos asszonyom. Szőlőfürt és kis görögdinnye ma már ugy kellene a kalapra, mint a falat kenyér.

A Rézi: Hát az is kell?

A Behuzó: Ahogy mondám, nagyságos asszonyom. A kalapra minden kell. Például mit méltóztatik észlelni eme búbajos alkotáson?

A Rézi: Észlelni?

A Behuzó: Ugy van: észlelni.

A Rézi: Azt én nem tudok.

A Behuzó: Ugy mit kegyeskedik látni rajta, nagyságos asszonyom?

A Rézi: Hi. Ugy néz ki, mint egy kifli.

A Behuzó: Nemcsak, nagyságos asszonyom, nemcsak úgy néz ki, hanem valójában az is. Ez a kalap, ezzel a kiflivel, az idei évad legszenzációsabb kreációja. Ilyen van már a két legragyogóbb színházi csillagunknak is, névszerint Fedák Jozefin és Csontos Gabriella kisasszonyoknak.

A Rézi: Azok is itt vesznek maguknál?

A Behuzó: Csakis. Nevezettek csakis cégünknel beszerzik szükségleteiket. Sőt tovább megyek, nagyságos asszonyom, bizonyára méltóztatik ismerni Tompa Mihálynak Családi Kör című kedves költeményét, mely szerint a föld Isten kalapja. Nos, ez a kalap is a mi cégünknel lett beszerezve.

A Rézi: Jó, jó, de nekem azér mégse...

A Behuzó: Hogy kegyeskedik ezt érteni, nagyságos asszonyom?

A Rézi: Hogy én nem veszem meg egyiket se...

A Behuzó (röviden): Nem köll?

A Rézi: Nem.

A Behuzó (határozottan): Akkor gyerünk.

A Rézi: Nono... megyek én másúvé, ahol kapok egy tisztességes kalapot.

A Behuzó: Indulás, indulás!

A Rézi: Csak nem...

A Behuzó: De igen. Egy-kettő. Lódulás.

A Rézi: Még kidob...

A Behuzó: Hinauz, mint már említettem. De figyelmeztetem a nagyságos asszonyt, hogy az ilyen kőczos mosogatólányt, akit egyelőre részletesebben nem óhajtok jellemezni, az ilyen mosdatlan szakácsnő-mindenest más üzletből úgy vetik ki, hogy kilenczet pöndörödik.

A Rézi (gyorsan távozik):

A Behuzó (ismét kint áll az ajtóban és utána kiabálja): És ha még egyszer idetolod a pofádat, majd szólok a konstábler urnak, te ripacsos!

Gábor Andor.

HETI RIGMUSOK.

Tünődés.

Istennek hála,
Hogy elindultak új lapok.
Nem lesznek eztán
Oly unalmasok a napok.

Délelőtt tisztól
Minden kis félóra közén
Lemék a harsány
Rikkancs-testületekhöz én.

Új Hireket, majd
Egy Esti Ujságot veszek.
Utóbb Az Estnek
A megvásárlója leszek.

Néhány percz múlva
Beszerzek egy példány Napot.
Aztán egy Tükröt,
S melléje egy Kurirt kapok.

A Magyarország
S Magyar Hirlap még hátra van.
Megveszem őket,
Nem tudom fékezni magam.

Felém dübörg már
Az éjszakának kocsija,
Állok lapok közt,
Mint a Buridán csacsija.

Mind elolvassam?
Három napig tart; rettenet!
Nos, melyiket hát?
Ezen töröm a fejemet.

Kiváncsiságtól
Minden idegem megfeszül.
De melyiket hát?
Melyiket a kilencz közül?

Tünődve fekszem
Öreg divánomon hason.
S végül eldöntöm,
Hogy egyiket sem olvasom.

Pikk.

INNEN-ONNAN.

□ **Együk meg!** A tömegsztrájknak Budapest éhenkórász közélélmzése-néhány jó napot köszön. Igenis: a tömegsztrájk-nak, bármennyire abszurdnak lássék a dolog. Ugy történt tudniillik, hogy ezt a különben renyhe várost most az egyszer meg lehetett ijeszteni. Elhitte, hogy a sztrájk idején nem lesz mit enni és elment élelmiszereket beszerezni. Fűszerekhez, mészárosokhoz a sztrájk előtti két napon alig lehetett bejutni. Mindenki bevásárolt, legalább egyheti mindenfélét vett össze magának, amit annál könnyebben tehetett meg ez a mindenki, mert a tömegsztrájk ez előkészületi ideje elseje után esett, alig néhány nappal utána. Ha tehát egyáltalán lehetséges, hogy Budapesten legyen pénz, e néhány napon volt és aztán nem volt, mert elvásárolták mind egy lábíg. Mikor aztán kit derült, hogy sztrájk mégse lesz: a könnyelmű Budapest hozzá látott, hogy lakodalomszerűen felfalja fölhalmozott élelmiszereit. Amit egy hétre szerzett be, azt Budapest könnyű szívvel, nehéz gyomorral, megette három nap alatt. Vagyis három napig jól élt Budapesten körülbelül mindenki. Persze hogy nagy bőjtje lesz ennek a farsangnak. De mindegy. A fő, hogy egyetlenegyszer volt hus, volt kenyér, volt gyümölcs elég pesti házakban. Most már megint nincs. Nem is lesz, a legközelebbi tömegsztrájkig.

□ **Átmenet.** Ha egy miniszter mond valamit egy küldöttségnek, az azt jelenti, hogy semmit sem jelent. Mikor például a feministák Lukács Lászlónál voltak és választójogot kértek, a miniszterelnök bizonyos átmenetekről beszélt. Az eleveneszü Zipernovszkyné erre egyik kolléganőjének ezt sugta a fülébe:

— Átmenet? Hát legyünk előbb hermafroditák!

Igen. A miniszterelnök gondolhatta ezt is. Mert Bécsben most van egy olyan eset, amely igazolja is a miniszterelnöknek ezt a gondolatát. Ott született egy Hedvig nevű lány. Öt-esztendőskoráig lány volt, aztán tizenhét éves koráig nem volt sem lány, sem fiu, — ez az átmeneti idő — azután fiu lett. Ha tehát ez a Hedvig átjött volna hazánkba, ebből lehetett volna választó nő létere is, mert ennél garantálva volt az átmeneti idő egyrésztől, másrésztől az, hogy nem lesz hálátlan az állammal szemben e választójogi adományért. Hanem, annak fejében, szépen átváltozik férfivá. Aki utána csinálja: megkapja a választójogot. Ez lesz az átmeneti választójog, amit aztán olyan férfiakról is elvehetünk, akik harmincz éves korukban nem férfiaknak, hanem vénasszonyoknak mutatkoznak.

× **A szalmaözvegyek pechje.** Engedje át a lakását! — ezzel a kéréssel fordultak a feministák a budapesti asszonyokhoz. Tavasz végén, nyár kezdetével a budapesti asszonyok, a régi fajtából valók, tudvalevőleg nyaralni mennek, az újveretűek ellenben, a feministák a világ minden tájékáról Budapestre gyűlnek. A feministák elkérték a vendégeik számára a nyaraló asszonyok lakását s így az idén a körüti négy-szobások naftalinos csendjét a szalmaözvegyek meg fogják osztani a Votes for woman lelkes harczoisaival. Szegény szalmák, milyen pechjük van. Egyszer lehetnének együtt édes kicsi nőkkel, idegen kis nőkkel baj nélkül, költség nélkül, Jardin de Paris nélkül és háztartási apprehenziók nélkül és akkor is, akkor is az édes kis nők politikusok és a szerelem gyengéd szavai helyett komoly frázisokkal fogják vitatni az asszonyok jogát. Bizonyára éles elvi ellentétek fognak felmerülni a vendéglátó házigazdák és a vendégeskedő idegen szépek között, s nagyon kíván-

csiak vagyunk arra, melyikük győzi meg a másikat. Vájjon a vendégek fogják-e bebizonyítani, hogy a választójogafontossabb és nagyszerűbb, mint az, ugynevezett szerelem, vagy a házigazdák maradnak majd győztesek annak demonstrálásával, hogy bizonytalan jogoknál többet ér egy biztos férfi még akkor is, ha szalmaözvegyek és asszonyok között van a döntés.

* * *

Barta Arnold, az Agrárbank vezérigazgatója, nem tartozik azok közé a bankdirektorok közé, kiknek nevét állandóan olvashatni a »jelenlét« sorában. Ő mindentűt jelen van, ahol dolgozni és cselekedni kell, de példákra soha nem volt kapható. Ez a csöndös, szimpátiikus, kitűnő ember az íróasztalánál, a bankjában érti legjobban magát és hogy ez nem valami meddő érzés, azt fényesen bizonyítja a Magyar Agrár és Járadékbanknak az ő vezetésével megfutott nagyszerű karrierje. Akinek egy kis bepillantása van abba a nagy műhelybe, ahol az ország gazdasági megerősödésén dolgoznak, az jól tudja, hogy az Agrárbank sikereiben mennyi része van Barta Arnoldnak. És akik ezt tudják, mind örülni fognak a híreknek, hogy a legszerényebb bankdirektor kiváló érdemeit a legfelsőbb helyen is honorálják. Most halljuk, hogy a király Barta Arnold udvari tanácsosnak a magyar nemességet adományozta. Igazán érdemes embernek és eredményes munkának jutott osztályrészül ez az újabb királyi elismerés.

☉ **Az első vonat.** Éjszaka robog el a galicizai határról, az ablakokban a tartalékosok göndör fejei bámulnak a sötétségbe. Weisz ur, ékszerész-segéd, miután három hónapig remegett a határszélen, hazaindulhat a társaival, mert a király levelet irt a czárnak és minden rendbe jött Weisz ur vidám... azaz elég kétségbeesett. Azért a sok könyvért, a nagy bűnözésért, a végrendeletért, az életből-eltávozásért legalább egy csatát láthatott volna. De nem. Elment mint egy hős és hazajött mint egy kereskedelmi alkalmazott, náthásan, sárosan és két kilót hizott a galicizai barákkban. Erdemes volt? Haza, halál, háboru... milyen szép és ragyogó dolgok voltak Weisz ur előtt és ma már nem hisz bennök. A felesége, aki már büszke volt rá, megint ki fog ábrándulni belőle. A szomszédjai lenézik, a gyermekének nem lesz mit mesélnie. Csak egy kozákok látott volna... de még azt sem. Hát érdemes volt?

* * *

Keszler József. Keszler jubilált e héten, vagy inkább öt jubilálták. Az ünnepelt még sokkal fiatalabbnak érzi magát, semhogy megengedné a méreg lezárását, ami jubileumok alkalmából kikerülhetetlen. Nem baj, írjunk megis róla, úgy sincs rá máskor alkalom. Szeretjük ezt a kedves s komoly doyenünket, tiszteletteljesen hajlunk meg előtte, ha a feje feltűnik a kivilágított premiér-földszint tengereben. A magyar kritikus, ha a jó Isten és az érdemei elére állították a szakmájának, két minta között választhat. Az egyik a Bajza-típus, a régi Nemzeti Színház komoly ítése, ki bámulatós változatossággal tudja megróni a segédszínésznöket, a másik... a másik Sarcey. Keszler szereti a francziákat, ex offo, de lelkesedésből is ír, és a francziás vezérkritikus alakját képviseli nálunk Sarceyval sok, kedves hasonlóságot mutat, a tekintélye nagy és végtelen, a közönség szívéből ír, egy nappal előbb mondja el mindenki véleményét a darabról. Ő a főpróbák elnöke. Keszler József tiszta és világos író, mi, akik fiatalok és idegesek vagyunk, alig értjük meg, hogy van türelme elbeszélni a darabok tartalmát szegről-végre. Viszont azt is be kell látnunk, hogy csak azt üthetjük teljes sikerrel, amit magunk elé terítettünk és nehe-

zebb a levegőben vagdalkozni és az olvasó gyanújára biznunk, igazunk van-e? Sarcey-val azonban abban nem egyezik Keszler, hogy szereti a fiatalokat, a modernséget és a merészet, amitől az »Oncle national« teljes életében iszonyodott. Ennek a mi születő és fiatal színházi életünknek organikusan szüksége van Keszler Józsefre, az elnézésére, a humorára, a tekintélyére és a dicséreteire.

* * *

× S. 178. A legszerencsétlenebb szám, amely valaha az emberiség történetében szerepelt. A legszerencsétlenebb szám, a legszerencsétlenebb jel, mert hetvenöt halottat jelent, akik megfultak — semmiért. Egy szűk kis acéllkamrába zárva küzködtek a tengerrel Helgoland környékén. Miért? Szüksége volt az ő küzdelmükre az emberiségnek? Jelentett az ő éjjeli küzködésük valami szépet, valami nagyot, valamit, ami magasabbra emeli az emberi élet nivóját? Semmit. Gyakorlatot, mert a német császár irigyli az angol flotta presztizsét, mert ő felségének szüksége van arra, hogy időnkint vidám bankettek keretében hangoztassa büszke jelszavát: mi németek csak az Istentől félünk. Most jött a tenger, roppantott egyet a torpedókon és megmutatta, hogy tőle is kell félni. És ez a kis erőpróba egyszerre hetvenöt embert vitt a másvilágra. Hetvenöt embert, akiknek az élete úgy elveszett az emberiség számára, mint egy szétpattanó szappanbuborék. Ez a legszomorubb, a legkeservesebb. Mert embert áldozni a haladásnak, ez fájdalmas, de lélekben felemelő. Embert áldozni ellenben egy nagygyakorlatnak: erre nincs mentség és vigasztalás. Ezen csak sírva lehet fakadni.

SZÍNHÁZ.

Lakájok.

(*Hajó Sándor vigjátéka.*)

Okos és nyugodt feje, amelyet *A Hét* címlapján nézek, meredek homloka, és szeme, amelyben önbizalom és szerénység, a tehetséges emberek vidámsága lakozik, egy kitűnő építőművészt hoz az eszembe. Művészete az architektúrával rokon. Szeret szerkeszteni. Talán innen van, hogy tízéves írói pályáján nem irt egyetlen sor szépprózát, egyetlen verset sem, samit alkotott, azt mind beleépítette a drámái építményébe. Ha látom vigjátékait, akkor megértem, hogy ilyen elme és ilyen kedély kevesli a papírt és a tollat, amint az építésznek is kevés a geometria és a stereometria, nehezebb feladatok, keményebb erőpróbák izgatják. *Hajó Sándor* művészete intelligenciáján nyugszik. Minden drámájában ez a vastraverz. Erre építi könnyed barokk kastélyait, a romantika merészen kiszögellő erkélyeit, függőkertjeit, ahol vidámság lármáz, maszkok tréfálnak, ábrándos lovagok kapnak görcsöt a nevetéstől. Nevetésének akcentusa az okosság. Igazán nevetni csak okos embernek szabad. Akinek nemcsak kedélye, de joga, fölnye is van hozzá. Ez a drámairó pedig nagyon sok oldalról látja az embereket, az elvonuló élet jelenségeit szigorú kritikával illeti, és nem imponál neki se a múlt, se a jelen, se a jövő, se a szentimentalizmus, se a boszorkányos ész. Ő a legtöbb szempontu és legizgatóbb magyar vigjátékíró.

*

A lakájai nem éhesek. Nem égeti őket a libéria arany-paszománya. *Hajó Sándor* nem szocialista. Sokkal érdekesebb az, hogy ezeknek a szolgáknak lelki éhségük, lelki

szomjuságuk, lelki nyomoruságuk van, s nem a hercegek vagyonát irigylik, de a kék vérüket. Szeretik az urian lobogó gyertyafényt, a freskókat és a metszeteket a kastély vén termében, naponta fürdenek, a körmeiket manikűröztetik, halkan beszélnek, affektált, tragikómikus hangsúllyal. Nem az az ambíciójuk, hogy akkora borraivalót kapjanak, mint az uruk birtoka. Az ambíciójuk, hogy egyáltalán ne kapjanak borraivalót. Utánzó. Majmok. Igazi szolgák. Ha csak milliomosok akarnak lenni, akkor pusztán kómikusok lennének. Ők azonban urak akarnak lenni, ami még lehetetlenebb, mint a pénzvágyuk. Tragikómikusok. Libériájuk zsinórjait letéphetik, de sohase téphetik le azokat az ereket, amelyek testük szövetét behálózzák és mindörökké szolgákká teszik őket. Ezen a ponton mélyül el a vigjáték. A hős szeretni is próbál. Még pedig igazi hercegnőt, egy bitang testet, aki a vágyának a rongya lehet, nem cselédet, aki a huga, nem szolgálynét, aki az anyjára emlékezteti. Hasonlóan gondolkozik a hercegnő. Ő is az idegent keresi, a feledést, a megsemmisülést. Cselédet játszik. A lakáj egy herceget. Ebből a találkozásból pattan ki a vigjáték mély tragikómikuma, az, hogy a két játszó ember végül kénytelen letépni az álarczát s a lakájból ismét lakáj, a hercegnőből ismét hercegnő lesz és a tragédiának, a komédiának vége szakad.

*

Ki mellett foglalt az író állást? Ugy érezzük, hogy mind a kettőnek igazat adott. A lakáj — egy heves és bus vigjátékon keresztül — megtudja, hogy csak lakáj s újra meggörbíti gerinczét. Közönyösen, bölcsen és öntudatosan. Ezért az egy öntudatos gesztusért történt a dráma.

*

Hajó Sándor ezt hiszi: az élet nem változhat.

A *Holnap*-ban, a feministák bohózatában így szól: az élet nem változhat.

A *Füvek és lányok* csókolódzó karneválja hirdeti: az élet nem változhat.

A *Lakájok* tragikus kacajja ez: az élet nem változhat.

Vannak azonban örökkévaló perczek. Egy ilyen perc, mikor mindezt belátjuk, leírjuk és megszabadulunk tőle.

*Hajó Sándor*ról gyakran hallom, hogy »ultramodern« író.

En ezt az ultramodern író ó-konzervatív bölcsnek tartom, aki forradalmi lélek, aki egész és összhangos művész, aki pikáns és intelligens gondolkozó. Aki ebben a drámájában megtalálta a lira elveszett fuvoláját is.

P—n.

ZENE.

Chabert ezredes. A nagy ármádia emléke volt ő, írja Balzac, egyike ama heroikus férfiaknak, akikben visszatükröződik nemzeti dicsőségünk, mint a napfényben tündöklő jéglacon a nap összes sugarai. Chabert ezredes az első császárság szimbóluma, az első császárságé, amely csodalényeket termelt, naiv és félelmetes hősokeket, csupa fiók-Napoleont. Lerombolták az Alpesekeket, letörték minden ellenállást, hullakarokból készítettek ásót és kiásták magukat a sírból. Visszatértek. A határon hallották a szomorú hírt, hogy minden dicsőségnek vége, legyőzték a nagy ármádiát és elfogták a császárt. A hír hallatára a gránátos — pusztuljon asszony és gyerek — visszafeküdt a sirba, de puskával kezében s kardövezte derékkal és várta, míg újra szólítja a császár. Heine, az egyetlen német, aki értette

e komor harcosok nyelvét, monsieur Legrandtól megtanulta. Ha nem tudtam, mit jelent: liberté, monsieur Legrand a marseillei indulót dobolta, s ha megkérdeztem: egaliténak mi az értelme, felhangzott a ça ira, ça ira... les aristocrats à la lanterne; és megértém. Ha pedig meg akarta magyarázni e szót l'Allemagne, a medvetánczoltatók egyhangu ritmusát verte: dum... dum... dum... Heine tudta, hogy nem Grál-lovagok e marczona hősök, nem finomkodnak és egyik sem széplélek, főként pedig nem érzelegnek és nem szentimentálisok egy szemernyit sem. Napoleon gyakran hallgatózott a kulcslyukon, csalt a kártyában, sokat hazudott és szervezte Fouché rendőrségét. Nem volt gentleman. Hódító volt. És Chabert sem érzeleg és nem nyöszörög, de káromkodik, nem türi, hogy a felesége, akit ott szedett föl félig cseléd, félig cocotte korában a Palais Royalban, megcsalja és elvegye a pénzét és ezt így meg is mondja neki. Mert Chabert, aki az élet és a halál határszéléről jött vissza, nem melanchóliás mimózálélek, szereti és akarja az életet. Semmi mélabu nincs e harcosban, csak keserűség, düh és elernyedés van, de ha kiegyenesedik rongyaiban, mellén kiragyog a becsületrend nagykeresztje. Semmi köze Arden Enochhoz és ama szegény matrózhoz sem, ki hazatérve a halálból, hat gyermeket talált otthon négy helyett és aki erre kihörpintett egy pohár fehér bort és jóéjszakát mondott örökre. Cyranóval tartja a rokonságot az öreg ezredes. Erkölcömben van eleganciám, mondja, és a gesztus, amelylyel vagyonát elhajtja, nagyon emlékeztet a gascognei báróéra. A vagyonát elhajtja, de az életét nem. Megutálja az embereket, a restauráció és a polgárkirályság gerincztelen burzsoáit, a sok kis csalót, szélhámost, alacsony lelket, a külső életet, de az emlékeit szereti és gyönyörködik bennük. Ha meggondolom, mondja, amikor viszontlátjuk a tolonczházban, hogy Napoleon Szent Ilona szigetén van, valóban minden mindegy. Érzéseimben vagyok fényűző és nem ruháimban és nem törődöm senki megvetésével. Ez Chabert ezredes. Mi van Waltershausen operájában az ezredes komor és férfias szilhuettjéből? Semmi. A napoleoni kor és a restauráció összeütközéséből? Semmi. Mi van tehát benné? A Marseillaise! A Marseillaise egyszer, kétszer, háromszor. A dobon, a rézfúvókon, különféle hangnemben és figurációban. És mi Chabert sorsa? Chabert lemond. (Zene: Tosca.) A grófnő lemond. (Zene: Rosencavalier.) A férj lemond. (Zene: Walhalla-motivum.) Chabert meghal. A felesége meghal. A férj is meghal. Mi lehet egyéb egy német operában? Dum... dum... dum...

F. Gy.

Husvét Rómában. Márczius hó 15-én indul a Központi Menetjegyiroda idei, immár XI. husvéti kirándulása Olaszországba. A kirándulók Rómában öt napot töltenek és utközben hosszabb ideig tartózkodnak *Velenczében* és *Firenzében* is. Ezenkívül módjukban lesz a résztvevőknek, hogy egy külön kirándulás keretében *Nápolyt*, *Pompejít*, *Capri* (*Sorrentót*) is meglátogassák. A kirándulás összes költsége, még a *borravalókat is beleértve*, 420 korona. Részletes utiprogrammot díjtalanul küld a Központi Menetjegyiroda (Budapest, IV., Vigadóter 1.).

IRODALOM.

A paradox paradoxon.

A paradox Bernard Shaw — a magyar kritikusok nevezék így — alkalmi szerzője ennek az írásnak; bár eleve lemondunk arról, hogy az abban foglaltakért a felelősséget is ráhárítsuk.

A paradoxon, amiről még mindig sokan azt hiszik, hogy Wilde Oscar találmánya, tulajdonképpen az írói világnézet egyik megnyilatkozási formája. S hogy nem egy zseniális agyvelő produktuma, azt semmi sem bizonyítja jobban, mint hogy gyökerei a valóságba, az életbe kapcsolódnak, sőt magában az életben találhatók. A leggazdagabbban. Az élet maga a látszólagos igazságok és ellentmondások szövevényén keresztül hat ránk s mikor ezt egy író észreveszi s ebből a látószögből vizsgálja az élet mindenemü megnyilvánulását, — mint Shaw vagy Chesterton — akkor egyszerre irodalmi értéké transzformálódik át az élet paradoxonjára. Az élet ugyanis majdnem tökéletes, majdnem szimmetrikus és majdnem rendszerbe foglalható. Majdnem és ezen a jelentéktelen szócskán mulik minden. Maga a paradoxon is ennek köszönheti létét. Az élet tele van ellentmondásokkal, de az emberi gondolkodás ösztönyszerűleg ezek kiegyenlítésére, egymással való kiegyeztetésére törekszik. Ez a megbékítés és törvénybe foglalás iránti vágy minden tudományos vizsgálódás megindítója és végső célja, de egyszersmind folytonos qevégzetlenségének is oka. A rendszer végéről mindig hiányzik a zárópont és így örökké nyitva marad az út a folytatásra vagy még inkább az újakezdésre. Az íróban más irányok felé tendál ez a törvény-felismerési vágy. Az író nem pusztá czélnak látja a felismerést, hanem szükséges eszköznek a maga művésze kiegyezéséhez. Az élet paradoxonját tehát inkább csak konstatálja és a megállapításon túl kezdődik igazi munkája. Wilde-nek éppen az a legnagyobb hibája, hogy a paradoxont első megpillantása után kiemelte az életből s mint a törvény az aranyat, elzárta esztétikája ládájába. Örült neki, hogy rábukkant, önczél látott benne és teoretikus alapon kezdte kamatoztatni, megsokszorozni. Az első igazi paradoxon nála az analógia útján ezerszeres tükröképben verődött vissza s mint a számrendszer, a végtelenségig fokozhatóvá vált. Szerencsére a foncsor hamar kopik s a tükröképek illuzórikus volta ennek arányában derült ki. Hogy tehát hüek maradjunk a paradoxonhoz, már ennyiből is megállapíthatjuk, hogy Wilde inkább ellensége volt a paradoxonnak, mint önzetlen barátja. Éppen a paradoxonjai mutatják ezt, amelyek alig egy évtized alatt unalmas gyerekjátékokká sülyedtek. A foncsort egyre koptatja a kegyetlen idő és a tükröképen ragyogása egyre fogy...

Shaw volt az, aki a paradoxon igazi jelentőségét megértette és éppen azért azt nemcsak diszítésre használta, mint a csiszolt drágakövet, valamely hétköznapiabb anyagba befoglalva, hanem egyenesen erre alapozta egész művé-

Schweizer's Selymet **vámmentesen házhoz!**

Kérjen mintákat tavaszi és nyári ujdonságainkból ruhákra és duzzokra: Voile, Foulard, Messaline, Crepe de Chine, Eollenne, Mousseline, 120 cm széles méterenként K 1.20-tól méterenként, fekete, fehér, egyszerű és mintázott, valamint himzett blúzok és uhák batiszt-, gypaju-, vaszonból és selyemből. Csakis garantált szolid selyemszöveteket adunk el közvetlen magánosoknak bér- és vámentesen házhoz szállítva. (Dupla levélpórtó).

Schweizer & Co., Luzern U 10
Selyemszövet-kivitel. (Svájc) Kir. udv. szállítók

EGO Szénsavas **BORAX** pipere **BORAX** üdít, szépít, fiatalít.

1 levél: 30 fillér
1 doboz: 1 korona

Szeplőt, pattanást, mitesszert, bőrvörösséget a legrövidebb idő alatt elmulaszt. Bársonysima, rózsás, üde, bájos arczsinat ad. **A mosdóvizet azonnal puhává teszi.**

Mindenütt kapható! Ügyeljen a védjegyre!

EGO pipere-boraxszappan	K 1.-
EGO pipere-boraxcrém	K 1.50

Főraktár: KISS LÁSZLÓ drogériája
Budapest, VIII. kerület, Baross-utca 81

szetét. Nála világnézetté, értékes, komoly és mélyre ható világnézetté szélesült az, amit Wilde könnyed szellemkedésre használt. Ő rendszerbe merte foglalni a rendszerelenséget, — hogy stílusosan fejezzük ki magunkat — de ezzel egyformán meghagyta a rendszer és a rendszerelenség szabadságát és ilyenformán az élet paradoxonjait hamisítás nélkül, elevenen, az anyafölddel együtt ültette át az irodalom csirázató humuszába. Shaw megértette a paradoxon lényegét, önmagában rejlő ellentmondását, amely nem tűri a meghamisítást, a kopirozást. Irodalmi értéké avatta, mert nem hangsúlyozta, nem huzta alá és különösen nem tette öncéllá. Hasznossá tette, épített rá, nem vágta el közte és az élet között a kapcsolatot, hanem inkább még jobban megerősítette. Ezért nem fenyegette őt egy pillanatra sem az aforizmák zsákutczája, amely különben, amint illik, feneketlen zsákban végződik.

Es éppen ez a Shaw és Wilde közötti különbség világít rá legjobban arra, hogy maga a paradoxon is paradox. A paradoxon csak addig életképes, amíg természetesenek találjuk, amíg mint életnyilvánulást fogjuk föl. Abban a pillanatban, amint bámuló szemmel, ujjal mutogatunk rá, amint meglepésnek akarjuk kijátszani, egyszerre hideg lesz s a hullá összes tüneteit fölismerhetjük rajta. Végül már a szagát is érezzük. A paradoxon mint aforizma halt meg és mint világnézet támadt föl: mikor önmagán túlnőtt, mikor eszköz lett az író kezében, lencse, amin keresztül az élet rejtélyeihez szállnak a sugarak, mikor önállóságát elvesztette, akkor lett igazán szabaddá. De hiszen végre is ez természetes. Hiszen éppen azért paradoxon.

Caracciolo.

A 'hetedik' szoba. (Szávay Zoltán versei.) A negyvenézer magyar költőről szóló legenda már nem is olyan nagyon legenda, mint inkább rideg valóság. Minden héten átlag három költő születik még a köruti könyvkiadókban s valamelyik országos nevű cég bizományába pólyázva várja a kritika keresztvizét, azt a bizonyos szenteltvizet, amelyet később senki sem széd le róla. Az egyszerű kiutalt jelzőhöz hozzáragad a költő, mint a légy az ényvespapirhoz, s így például Farkas Imrét nemcsak meglegetik még mindig úgy, mint bájos, fiatal poétát, de huszonöt év múlva is meg fogja kapni ezt a mindenesetre kellemes dicséretet. Szávay Zoltán neve elé még nem tették oda a kényelmes és a magyar halhatatlanságot jelentő végzetési melléknévét s valószínűleg igazságtalan is lenne minden jelző hozzá, még a legszigorúbb is, mert egészen biztosan meg kellene azt osztania, ha nem is negyvenézer, de legalább negyven poétával. Ez a negyven poéta pedig — ne tessék félreérteni — nem is olyan rossz költő, még egymáshoz sem hasonlítanak csak abban, az egyben, hogy mindegyikük másvalakire hasonlít. Az érzékenyebb lelkek verseit olvasva, olykor öt-hat már jól értékelt név is eszünkbe jut, de éppen csak hogy eszünkbe jut. Nem örülünk meg a gyönyörűségtől, de nem is unatkozunk. A mindennapi kenyérhez hasonlíthatnánk ezeket a verseket, ha a kenyér nem lenne egyszerűs mind szükséges is. Kisérő zene, ez a költészet minden irodalomban s egyenként értékelve talán nem érezzük igazi fontosságát. Szávay Zoltán és még sokan jóhiszemű és nem tehetségtelen fiatalok ügyesek, könnyedek és hangulatosak — így összegezve, egyes csoportban komoly számbavevésre tarthatnak igényt a legerősebb kritikai értékelés ítéloszéke előtt is. A 'hetedik szoba' költője különben most van a válaszuton. Még nem merné nyíltan kimondani a véleményét Szabolcska Mihályról, de azért titokban már Kósztolányira esküszik és még egy pár

magyar poétára, akiknek ujjlenyomata néha egészen tisztán fölismerhető egy-egy strófán. A maga hangját tisztán és zavartalanul csak egy versében hallottuk fölcsendülni, a *Sirjelirat*-ban. Ezt megjegyezzük és kellemesen gondolunk rá vissza, még akkor is, ha a neve már nem is jutna hirtelen az eszünkbe.

Kultúra és tudomány. Új irodalmi vállalatot indított e címmel a Franklin-Társulat. Tetszetős, ügyes formájú kis kötetekben, példátlanul olcsó áron bocsát a művelt emberek kezébe olyan könyveket, melyek a mai gondolkozást legélénkebben foglalkoztató tárgyokról szólnak s magas tudományos és irodalmi színvonal mellett a szó legnemesebb értelmében népszerűek. A tudományok minden köre megszólal bennük, mindegyikből olyan tárgyak és olyan eszmék, amelyek mindenkit egyaránt érdekelnek. Az egyes kötetek mindenkör igaz mesterek művei. Irodalmi alakjukban kifogástalanok, tanításukban érdekesek és értékesek, nem felületesek és mégis népszerűek, aktuálisok s mégis állandó becsűek. A haladás zászlóját lobogtatják, de tisztelnek minden igaz meggyőződést. Azokhoz szólnak e könyvek, akik a mindennapi élet zsiabasztó fáradalmi után a nagy eszmék és eszmények világában keresnek üdülést és új erőt. A vállalatnak most jelent meg első sorozata, mely a következő kötetekből áll: Széchenyi eszmévilága. Ára 1 korona 60 fillér. A vagon tudománya. Ára 2 korona. Kant és Bölsche, mely a Kant-breviáriumot és a természettudomány fejlődésének története című köteteket tartalmazza és 2 korona 40 fillérért kapható. Megjelent még Heinrich Lhotzky könyve Az emberiség jövőjéről. Ára 120 korona.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Szépérzék és életbölcse ség jellemzi mindazokat, akik cipőiket bersonozva viselik. Az új Berson gummisárok rugékonny és elpusztíthatatlan.

Unghváry László és Amerika. Unghváry László (Czegléd) faiskola- és szőlőtermékei (némes gyümölcsfa, vadoncz, akác, gledicsia, szőlővessző, bor stb., stb.) már Amerikában is nagy kelendőségnek örvendenek. Sok ezer korona értékben küldött a múlt évben is a Chicagóhoz közel fekvő Bárothy-féle telepekre. Árjegyzéket fenti cím zivésen küld.

Az új Berson

gummisárok

tartóssága, rugékonysága, eleganciája utolérhetetlen

CZIPŐK

Elsőrangú angol varrott férfi és női. Egységárak: K 16.50, 20.50.
Zsuffa utóda **FÜREDI ADÁM** Budapest
IV., Egyetem-utca 3. sz. (a hazai takarékpénztárral szemben)
Nagy képes árjegyzék ingyen és bérmentve. Telefon 94-07.